

אמצעי התשלום, האשראי והמוסדות הבנקאיים

1. קווים עיקריים בהתפתחות מערכת הכספים

בשנת 1963 נמשך הגל הגואה של עליית אמצעי התשלום, שתחילתו בפיחות של פברואר 1962. במשך שתי השנים, 1962 ו-1963, עלה סכום אמצעי התשלום ב-640 מיליון ל"י — גידול של 66 אחוזים, שלא היה כדוגמתו מאז ההתרחבות המוניטארית המואצת בשנים הראשונות שלאחר קום המדינה. מסוף 1962 ועד סוף 1963 עלו אמצעי התשלום ב-352.7 מיליון ל"י, שהן 28.1 אחוזים, ואילו היתרה הממוצעת של אמצעי התשלום היתה גבוהה ב-30.9 אחוזים מאשר ב-1962. מסוף 1961 ועד סוף 1962 עלו אמצעי התשלום ב-287.5 מיליון ל"י — גידול של 29.7 אחוזים. בחמש השנים 1957 עד 1961 הסתכם הגידול השנתי הממוצע של אמצעי התשלום ב-13.5 אחוזים בלבד.¹

לעומת זאת, חלה במשך שנת 1963 עלייה מתונה בלבד בפיקדונות הפחות נזילים — עלייה של 122 מיליון ל"י, או 12 אחוזים, שיעור הנמוך במידה ניכרת מאשר בשנים האחרונות (ראה לוחות ט"ו-1 וט"ו-2). עלייה איטית זו קשורה במידה רבה בירידה שחלה ב-1963 ביתרות התמ"מ ובפיקדונות כנגד התחייבויות במטבע חוץ.² מאידך, חל ב-1963 גידול רב ממדים בהיקפם של נכסים כספיים אחרים, בעלי נזילות רבה יחסית, בידי הציבור, ובייחוד במילווה הממשלתי קצר-המועד ובשטרות שנרכשו בתיווך של המוסדות הבנקאיים.³ יתרת המילווה קצר-המועד גדלה במשך השנה ב-114 מיליון ל"י, והגיעה ל-214 מיליון ל"י בסוף השנה; יתרת "תיווך השטרות" גדלה ב-170 מיליון ל"י והגיעה ל-430 מיליון. ההתרחבות המהירה של סוגים אלה של נכסים נזילים היא תופעה חדשה יחסית. והיא בולטת בייחוד בשנתיים האחרונות.⁴ נכסים אלה מביאים הכנסה גבוהה יחסית לעומת הריבית על פיקדונות בבנקים, והם שימשו, בודאי, תחליף לפיקדונות לתקופה קצובה, בייחוד לפיקדונות במטבע ישראלי, שהיקפם הוא בירידה זו השנה השלישית.

המקור המכריע להתרחבות המוניטארית היה ב-1963, כב-1962, הצבירה של יתרות במטבע חוץ. הזרם המוגבר של השקעות והעברות הון מחוץ-לארץ, שהחל לאחר הפיחות, בפברואר 1962, נמשך גם ב-1963. ברביע האחרון של 1962 ובחודשים הראשונים של 1963 חל גם שיפור ניכר בחשבון השוטף במאזן התשלומים, וכתוצאה מכך גדלו נכסי מטבע החוץ נטו של מערכת הבנקאות בשתי השנים הללו ב-202 מיליון דולר — על אף פירעון מוקדם של חובות חוץ על-ידי הממשלה ב-1963 בסך של כ-50 מיליון דולר. ב-1962 הסתכמה צבירות יתרות מטבע החוץ ב-128 מיליון

¹ בחמש השנים הללו הסתכם שיעור הגידול השנתי הממוצע של היתרות השנתיות הממוצעות של אמצעי התשלום ב-15.7 אחוזים.

² ראה סעיף 3 להלן.

³ איגרות המילווה קצר-המועד הן לתקופה של 6 עד 18 חודש, והשטרות — לתקופות קצרות יותר.

⁴ המילווה קצר המועד הוצא לראשונה ביולי 1960, אך עיקר המכירות נעשו בשנים 1962 ו-1963. שוק "תיווך השטרות" התרחב במהירות החל מאפריל 1961 (ראה דו"ח בנק ישראל 1962, עמ' 278).

לוח

גידול הנכסים הכספיים שבידי הציבור,

(מסוף שנה לסוף שנה)

מיליוני ל"י					
1962*	1961	1960	1959	1958	
ה מקורות					
355.9	134.4	153.3	90.6	65.7	צבירת נכסים במטבע חוץ
136.4	153.0	131.9	97.1	63.7	הרחבת אשראי לציבור
-60.9	-48.0	-4.1	5.1	39.6	הרחבת אשראי לממשלה
-15.8	2.1	4.7	-10.9	-3.6	גורמים אחרים, נטו
415.6	241.5	285.8	181.9	165.4	סך-כל המקורות
ה מרכיבים					
287.5	88.9	154.3	66.0	83.7	אמצעי תשלום
128.1	152.6	131.5	115.9	81.7	פיקדונות פחות גזילים
415.6	241.5	285.8	181.9	165.4	סך-כל הנכסים הכספיים

* להוציא את הפרשי ההצמדה ואת תוספת השיערוך, כתוצאה משינוי שער המטבע של היתרות, הנקובות במטבע חוץ, ב־9 לפברואר 1962.

** לרבות הפרשים הנובעים מהפיחות והפרשי ההצמדה.

*** לאחר פירעון מוקדם של חובות לחוץ-לארץ בסך 148.7 מיליון ל"י.

לוח

הגידול בנכסים הכספיים שבידי הציבור, ממוצע שנתי

מיליוני ל"י					
1962*	1961	1960	1959	1958	
ה מקורות					
286.2	146.5	117.0	93.3	5.6	צבירות נכסים במטבע חוץ
109.3	176.2	115.5	82.2	57.2	הרחבת האשראי לציבור
-90.3	-29.4	2.2	0.5	60.6	הרחבת האשראי לממשלה
-3.4	-2.1	-7.3	7.9	0.3	גורמים אחרים, נטו
301.8	291.2	227.4	183.9	123.7	סך כל המקורות
ה מרכיבים					
163.9	147.7	99.6	80.8	85.3	אמצעי תשלום
137.9	143.5	127.8	103.1	38.4	פיקדונות פחות גזילים
301.8	291.2	227.4	183.9	123.7	סך כל הנכסים

* להוציא את הפרשי ההצמדה ואת תוספת השיערוך, כתוצאה משינוי שער המטבע, של היתרות, הנקובות במטבע חוץ, ב־9 לפברואר 1962.

** לרבות הפרשי הפיחות וההצמדה.

*** לאחר פירעון מוקדם של חובות חוץ בסך 148.7 מיליון ל"י.

לפי המקורות והמרכיבים, 1958 עד 1963

העלייה או הירידה (-)								
אחוזים								
1963	**1962	*1962	1961	1960	1959	1958	1963	**1962
***17.6	138.8	67.4	34.1	63.7	60.4	78.0	***222.4	733.1
19.5	29.4	17.3	24.1	26.3	24.0	18.7	198.6	231.7
****824.3	-95.4	-19.7	-13.4	-1.1	1.4	12.5	****118.7	-295.4
*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****	-65.1	-27.2
21.0	39.7	25.7	17.5	26.2	20.0	22.2	474.6	642.2
28.1	29.7	29.7	10.1	21.3	10.0	14.5	352.7	287.5
12.1	54.6	19.7	30.7	35.9	46.4	48.8	121.9	354.7
21.0	39.7	25.7	17.5	26.2	20.0	22.2	474.6	642.2

**** לרבות אשראי בסך 148.7 מיליון ל"י מבנק ישראל לשם פירעון מוקדם של חובות הממשלה לחוץ-לארץ.
 ***** היתרה בסעיף זה היא קטנה, ולעיתים אף שלילית, ושיעורי השינוי בה, המניעים לעיתים למאות אחוזים כתוצאה מתנודות קלות, הם נטולי משמעות.

לממוצע שנתי, לפי המקורות והמרכיבים, 1958 עד 1963

העלייה או הירידה (-)								
אחוזים								
1963	**1962	*1962	1961	1960	1959	1958	1963	**1962
***34.8	130.9	59.3	43.5	53.3	74.0	4.6	***388.2	632.0
22.7	22.8	14.8	31.4	25.9	22.6	18.7	205.3	168.3
****-81.6	-91.8	-27.7	-8.3	0.6	0.1	20.7	****-21.7	-299.4
*****	*****	*****	*****	*****	*****	*****	-41.7	-14.8
26.1	31.4	19.5	23.2	22.1	21.8	17.2	530.1	486.1
30.9	16.8	16.8	17.9	13.7	12.5	15.2	351.2	163.9
20.0	56.3	24.1	33.4	42.4	52.0	24.0	178.9	322.2
26.1	31.4	19.5	23.2	22.1	21.8	17.2	530.1	486.1

**** לרבות אשראי בסך 148.7 מיליון ל"י מבנק ישראל לשם פירעון מוקדם של חובות הממשלה לחוץ לארץ.
 ***** היתרה הממוצעת בסעיף זה היא קטנה, ולעיתים אף שלילית, ושיעורי השינוי בה, המניעים לעיתים למאות אחוזים כתוצאה מתנודות קלות, הם נטולי משמעות.

דולר, וב-1963 — ב-74 מיליון. אולם ההשפעה המוניטארית של צבירת היתרות ב-1963 היתה נרחבת יותר מכפי שמשקף בנתונים, שכן אלה כוללים, כאמור, ירידה של 50 מיליון דולר, שנבעה מהפירעון המוקדם ואשר לא היתה מלווה בצמצום מוניטארי. הגידול הרב ביתרות איפשר לממשלה להקדים את פירעונם של חובות חוץ, ולחסוך בכך הוצאות ריבית במטבע חוץ.¹

לעסקות הרגילות של הממשלה עם מערכת הבנקאות היתה, למעשה, במשך השנה בכללותה מידת-מה של השפעה מוניטארית מצמצמת²; חוב הממשלה נטו למערכת הבנקאות עלה, אמנם, ב-118.7 מיליון ל"י, אך בסכום זה כלולה תוספת האשראי מבנק ישראל בסך 148.7 מיליון ל"י, שהיתה מיועדת לפירעון מוקדם של חובות חוץ.

העלייה באשראי הבנקאי לציבור הסתכמה ב-199 מיליון ל"י, אך בסכום זה כלול אשראי מכספי קופות הגמל, שניתן באמצעות המוסדות הבנקאיים, וכן סוגי אשראי אחרים, שאין להם, למעשה, השפעה מוניטארית מרחיבה.³

צבירת יתרות מטבע חוץ בממדים כה גדולים כב-1963 היה בה כדי להביא לגידול רב עוד יותר באמצעי התשלום, לולא אמצעי הריסון החריפים שנקט בהם בנק ישראל. מרבית התוספת ליתרות מטבע החוץ הומרה באמצעי תשלום, ומרבית סכומי ההמרה הופקדו במוסדות הבנקאיים, וכתוצאה מכך חל גידול עצום בסכום נכסיהם הנוזלים. מסוף 1962 ועד סוף 1963 גדל סכום הנכסים הנוזלים של המוסדות הבנקאיים ב-174 מיליון ל"י — גידול חסר תקדים בפרק זמן של 12 חודש. מרביתה של תוספת זו עוקרה באמצעות העלאה ניכרת של שיעורי הנוזלות, ובכך נמנעו הרחבה עצומה של האשראי הבנקאי הרגיל לציבור וגידול נוסף באמצעי התשלום.

בינואר 1963 הועלו שיעורי הנוזלות הפורמליים ב-3 נקודות, מ-64 ל-67 אחוזים, וביולי — בשתי נקודות נוספות, מ-67 ל-69 אחוזים. המוסדות הבנקאיים נדרשו לבצע העלאות אלה בהדרגה, בשיעור של חצי נקודה לחודש, החל בינואר וכלה באוקטובר. כן נמנע בנק ישראל מלהתיר את ניצול מלוא מכסת 22 האחוזים שבמסגרת האשראי המוכוון, המשוחרר מנוזלות — מכסה שהלכה וגדלה עם העלייה המהירה בהיקף הפיקדונות החייבים בנוזלות; פעולה זו כמיה כהעלאה נוספת של שיעור הנוזלות. ביתרה הבלתי מנוצלת שבמסגרת השחרורים מנוזלות, אשר הלכה וגדלה במשך השנה, היו המוסדות הבנקאיים רשאים לרכוש מבנק ישראל שטרות קיימים⁴, והגידול ביתרת השטרות, שנרכשו בדרך זו, הסתכם ב-1963 ב-20 מיליון ל"י⁵. כמו כן, היו עדיין כמה מוסדות בנקאיים חייבים לכסות גירעונות "מוכרים" בנוזלות, שנוצרו בעת העלאות שיעורי הנוזלות ב-1961 ואשר לא הצליחו לחסלם ב-1962⁶. כתוצאה משורת אמצעים אלה עלה שיעור הנוזלות הממוצע של המוסדות הבנקאיים מ-39.4 אחוזים בסוף 1962 ל-46.6 אחוזים בסוף 1963. אם נוסיף לנכסים הנוזלים גם את רכישת השטרות במסגרת היתרה הבלתי מנוצלת של השחרורים מנוזלות, נקבל עלייה רבה עוד יותר של שיעורי הנוזלות בפועל — מ-41.1 אחוזים בסוף 1962 ל-49.8 אחוזים בסוף 1963⁷.

¹ לפי הסדר מיוחד העמיד בנק ישראל לרשות הממשלה אשראי בסך 150 מיליון ל"י לשם הקדמת פירעונם של חובות, שזמן פירעונם חל בשנים 1964 עד 1967. בחודשים אפריל עד דצמבר 1963 הסתכם הפירעון של חובות אלה ב-148.7 מיליון ל"י.

² ניתוח כולל של השפעת הממשלה על הביקוש המצרפי במשק מובא בפרקים ז' וט"ז בדו"ח זה.
³ ראה להלן.

⁴ שטרות הציבור, שנמסרו לנכיון משנה לבנק ישראל עלידי המוסדות הבנקאיים, ושטרי התחייבות של הממשלה.
⁵ מבחינת היקף האשראי הבנקאי היתה זו פעולה חשבונאית גרידא, שהרחיבה את האשראי מהמוסדות הבנקאיים ובר בכך עם זאת צמצמה את האשראי מבנק ישראל.

⁶ ראה דו"ח בנק ישראל 1962, פרק י"ד, עמ' 256. הגירעון ה"מוכר" פחת ב-1963 ב-11 מיליון ל"י.

⁷ מאז ערב הפיחות, סוף ינואר 1962, ועד סוף דצמבר 1963 עלה שיעור הנוזלות הממוצע בפועל (כולל רכישת שטרות) מ-32.3 ל-49.8 אחוזים.

אולם העלאה ניכרת זו של שיעורי הנזילות וצמצום ממשי של חוב הממשלה למערכת הבנקאות ב־30 מיליון ל"י (להוציא את האשראי לפירעון מוקדם של חובות חוץ) לא היה בהם כדי למנוע גידול מופרז באמצעי התשלום, שמקורו בעיקר בהמרה רבת-ממדים של מטבע חוץ. בשנת 1963 מוצו כמעט במלואן האפשרויות להכוונה מוניטארית באמצעות המכשיר העיקרי העומד למעשה לרשות בנק ישראל. שיעורי הנזילות השולים הגיעו ל־100 אחוזים, או קרוב ל־100 אחוזים, בחלק ניכר מהשנה. יעילותו של מכשיר זה לצורך צמצום הביקוש המצרפי במשק פוחתת, ככל ששיעורי הנזילות גבוהים יותר; שכן מתפתחות אז צורות מימון אחרות, המלוות בהגדלת מהירות המחזור של אמצעי התשלום. קיזוז תוצאות הלואי האינפלציוניות של צבירת יתרות מטבע-חוץ בממדים כה גדולים, כבשנתיים האחרונות, חייב נקיטת אמצעים נוספים בתחום המדיניות המוניטארית והפיסקאלית לשם שאיבת עודפי ביקוש ועודפי נזילות מן המשק. יש לזכור שכל עוד אין שיעור הנזילות השולי עולה על 100 אחוזים, עשויה העלאת שיעורי הנזילות להביא רק לביטול ההשפעה המשנית של המרת מטבע החוץ באמצעות הרחבת האשראי, אך אין בכוחה למנוע את הגידול המופרז באמצעי התשלום הנובע מצמצום ההמרה. מקורות הנזילות הגדולים היו מחוץ לתחום שליטתו של בנק ישראל, וכן לא היתה בידי האפשרות לשאוב ולעקר כוח קנייה עודף באמצעות פעולות בשוק הפתוח. והעלאת שיעורי הנזילות — חמורה ככל שהיתה בשנת 1963 — בה בלבד לא היה כדי למנוע הזרמה מופרזת של נזילות למשק. הקטנת הלחץ, שבפניו עמדה המדיניות המוניטארית והפיסקאלית בשנתיים האחרונות, חייבה ללא ספק פיקוח חמור יותר במתן היתרים לקבלת אשראי מחוץ לארץ, אם מספקי סחורות ואם ממקורות אחרים, וכן החמרת הפיקוח על יבוא הון למטרות בלתי רצויות, כמו ספקולציה בקרקעות או בניירות ערך. יתר על כן, לפעולות בנק ישראל יש השפעה על גידול אמצעי התשלום בלבד, וכאשר פוחת משקלם של אלה כתוצאה מהגידול המהיר בנכסים נזילים אחרים, קטנה גם יעילותו של המכשיר הפועל על אמצעי התשלום. מכאן הצורך הגובר בהרחבת מסגרת הכלים שבידי הרשות המוניטארית ובהגדלת התיאום בין כל זרועות השלטון, שלפעולותיהן נודעת השפעה מוניטארית ניכרת.

לפי מאזני מערכת הבנקאות הסתכמה, אמנם, העלייה באשראי הבנקאי לציבור ב־198.6 מיליון ל"י, שהן 19.5 אחוזים, אולם תרומתו האמיתית של גורם זה להגדלת אמצעי התשלום היתה מצומצמת בהרבה מכפי שמשתקף בנתונים אלה. סכום זה כולל 39 מיליון ל"י של אשראי מפיקדונות הציבור למתן הלוואות (בעיקר מכספי קופות הגמל), שאינו כרוך בהרחבת אמצעי תשלום; כן כלולים בו 42 מיליון ל"י של אשראי במטבע חוץ מתוך פיקדונות תושבי חוץ וממקורות אחרים של מטבע חוץ שברשות המוסדות הבנקאיים, שבתוקף אישורים מיוחדים אין הוא במסגרת הנזילות הרגילה. בחלקו ניתן אשראי זה כתחליף לאשראי קיים מחוץ לארץ, וגם בו אין, איפוא, משום הרחבה מוניטארית. האשראי הרגיל במטבע ישראלי, הניתן על-ידי המוסדות הבנקאיים, גדל למעשה ב־105 מיליון ל"י, ומרביתו נועדה למימון היצוא. לעומת סכום זה יש להעמיד את הסעיף "גורמים אחרים נטו", שבלוח ט"ו¹, בסך של 65 מיליון ל"י, המורכב בעיקרו מהגדלת ההון העצמי של המוסדות הבנקאיים², בניכוי השקעותיהם בחברות בת, בניירות-ערך לא־ממשלתיים ובנכסי דלא נידי. כן גדל נכיון המשנה של שטרות הציבור על-ידי בנק ישראל ב־12 מיליון ל"י. כל התוספת הזו משקפת למעשה את השתתפותו של בנק ישראל בקרנות המשותפות למימון היצוא התעשייתי, שגדלו ב־1963 בהיקף ניכר³.

אולם מלבד הרחבת האשראי הבנקאי לציבור, חל בשנת 1963 גידול רב בהיקף האשראי בתיווכם של המוסדות הבנקאיים. יתרת האשראי מסוג זה גדלה מ־260 מיליון ל"י בסוף 1962

¹ הגידול בסעיפי ההון העצמי הגלויים (הון נפרד וקרן שמורה) של המוסדות הבנקאיים בין סוף 1962 לסוף 1963 הסתכם ב־81 מיליון ל"י.

² ראה סעיף 4 (ג) להלן.

ל-430 מיליון ל"י בסוף 1963 — גידול של 170 מיליון ל"י. במידה שהפניית כספים לשוק זה באה על חשבון שימושים אחרים, אין בכך כל השפעה אינפלציונית. אולם אותו חלק מתוספת האשראי, שמקורו ביתרות "דרומות" של אמצעי תשלום או בחיסול פיקדונות לזמן קצוב במטבעי ישראלי או במטבע חוץ, מביא להגדלת הביקוש הכספי במשק. העלייה במהירות המחזור של פיקדונות עובר ושב ב-1963 גובעת, כנראה, בחלקה מהתרחבותו של שוק "תיווך השטרות". הגידול הרב בנזילות המשק והעלאות שיעורי הנזילות ב-1963 נתנו דחיפה להתרחבותו המהירה של שוק זה, שזכה לעידודם הפעיל של המוסדות הבנקאיים.¹

ההתרחבות המוניטארית לא התרחשה ב-1963 בקצב אחיד. למעשה חלה מרבית גידול אמצעי התשלום, וכן הפיקדונות הפחות נזילים, בששת החודשים הראשונים. אמצעי התשלום עלו במחצית הראשונה של השנה ב-256 מיליון ל"י, או בשיעור חודשי ממוצע של יותר מ-3 אחוזים, לעומת עלייה של 97 מיליון ל"י, או שיעור חודשי ממוצע של אחוז אחד בלבד, במחצית השנייה של השנה. סכום הפיקדונות הפחות נזילים עלה במחצית הראשונה של השנה ב-69 מיליון ל"י, ובמחצית השנייה — ב-53 מיליון ל"י. התפתחויות אלה הושפעו במידה מכרעת מהתנודות העונתיות בצבירת יתרות מטבע החוץ. צבירת היתרות נתרשה למעשה במלואה בחמשת החודשים הראשונים של השנה, לפי המתכונת העונתית שאפיינה את מרבית השנים האחרונות. התוספת הנקייה ליתרות מטבע החוץ הסתכמה בחודשים אלה ב-120 מיליון דולר, אך לכך יש להוסיף את הפירעון המוקדם של חובות חוץ ב-26 מיליון דולר, שלא היה מלווה, כאמור, בצמצום מוניטארי. כלומר, צבירת היתרות, שהיתה לה השפעה מוניטארית מרחיבה, הסתכמה ב-146 מיליון דולר. הירידה הניכרת בחוב הממשלה נטו למערכת הבנקאות בארבעת החודשים הראשונים של השנה היה בה כדי לקזז רק חלק מההשפעה המוניטארית המרחיבה של צבירה רבת היקף זו. בשבעת החודשים האחרונים של השנה חלה ירידה ביתרות מטבע החוץ, אולם הרחבת האשראי הבנקאי לממשלה ולציבור בחודשים אלה ביטלו את ההשפעה המוניטארית המצמצמת של ירידה זו, וכך נמשך גידול אמצעי התשלום, אם כי בקצב איטי בהרבה מאשר במחצית הראשונה של השנה.

התוצאות השליליות של הגידול הרב בנזילות המשק, בתחום מחירי המוצרים והשירותים ובתחום מאזן התשלומים, לא באו לידי ביטוי מלא במשך השנה. למרות הגידול הרב באמצעי התשלום עלו מחירי המוצרים הסופיים מהייצור השוטף בשיעור מתון יחסית, וחל שיפור בחשבון השוטף של מאזן התשלומים. הלחץ המוגבר מצד הביקוש הורגש בעיקר בשוקי ניירות הערך, הדירות והמקרקעין, שבהם עלו המחירים בקצב מהיר. כן חלה עלייה מסוימת במחירי שירותים רבים.

נראה, איפוא, שהביקוש שנבע מתוספת כוח הקנייה, שהוזרמה למשק, הופנה במידה רבה לחזית צרה יחסית, ודבר זה סייע, ללא ספק, בידי הממשלה במאמציה למנוע עליית מחירים על-ידי הפעלת לחץ על היצרנים. הפעילות המוגברת בשוקי המניות, תיווך השטרות והנכסים הפינאנסיים השונים ובשוק נכסי דלא נידי, שבחלקה היתה בעלת אופי ספקולטיבי, ריתקה חלק ניכר מתוספת אמצעי התשלום², שלא באה לידי ביטוי בלחץ ביקוש למוצרים מקומיים ולמוצרי יבוא. יתר על כן, חלק מיבוא ההון וההמרה של מטבע חוץ הם תוצאה ישירה של השגשוג בשווקים אלה, והם נועדו

¹ דיון מפורט יותר על התפתחותו של שוק "תיווך השטרות" והשפעתו האינפלציונית הובא בדו"ח בנק ישראל 1962, פרק י"ד, סעיף (4) (א).

² תופעה זו בולטת במיוחד בשוק המניות. נפח העסקות במניות בבורסה הסתכם בשנת 1963 ב-242 מיליון ל"י לעומת 68 מיליון ל"י בלבד בשנת 1962. סכומים אלה אינם כוללים את הקיזוז הפנימי של הוראות קנייה ומכירה אצל הבנקים והסוכנים לניירות ערך. ההנפקות של מניות חדשות הסתכמו ב-175 מיליון ל"י לעומת 34 מיליון ל"י ב-1962, וההוראות החדשות שנכנסו לתוקפן באפריל 1963, ואשר חייבו את מגישי הבקשות למניות להפקיד מראש את מחצית סכומי ההומנה, ריתקו סכומים גדולים יותר של אמצעי תשלום מאשר בעבר. ראה פרק כ', "שוק ניירות הערך", להלן.

מלכתחילה לפעילות בהם בלבד.¹ אולם מצב מעין זה בהכרח אינו תופעת קבע, ושאיבת עודף הנוזלות מהמשק היא איפוא תנאי הכרחי למניעת תוצאות הרסניות לגבי יציבות המחירים ומאזן התשלומים. ואכן, במחצית השנייה של 1963 ובראשית 1964 החלה להסתמן הרעה במאזן המסחרי, הקשורה בראש וראשונה בהגדלה ניכרת של היבוא וכן בהאטת קצב גידול היצוא. התפתחויות אלה בתחום הנכסים הפינאנסיים, המניות ונכסי דלא גידי השתקפה בעליית מהירות המחזור של פיקדונות עובר ושב בבנקים — כלומר, בהגדלת סכומי החיובים לחשבונות אלה ביחס ליתרה הכוללת שלהם. מהירות המחזור של פיקדונות עובר ושב היתה גבוהה יותר ב-1963 ב-5.59 אחוזים, בממוצע, מאשר ב-1962. לעומת זאת, חלה עלייה ניכרת ביחס שבין אמצעי התשלום לבין ההכנסה הלאומית או המקורות שלרשות המשק² (התוצר הלאומי הגולמי בתוספת עודף היבוא), כיון שהגידול הרב באמצעי התשלום לא מצא את מלוא ביטוי בהגדלת מחירי התוצר והיקף עודף היבוא. הציבור הגדיל איפוא את היחס שבין הנכסים הנוזלים שבידו לבין היקף העסקות במוצרים ושירותים סופיים מהיצור השוטף ומיבוא. אולם אין לדעת מה בדבר היחס בין אמצעי התשלום לבין כלל העסקות במשק, לרבות עסקות בנכסים פינאנסיים, מקרקעין ונכסים אחרים שלא מן הייצור השוטף. העלייה ביחס שבין אמצעי התשלום להכנסה הלאומית הושפעה, כנראה, גם מציפיות ליציבות, שנתחזקו כתוצאה מאי עליית מחירי המוצרים במשך מספר חודשים.

2. אמצעי התשלום

הגידול באמצעי התשלום בין סוף דצמבר 1962 לסוף דצמבר 1963 הסתכם ב-352.7 מיליון ל"י, שהן 28.1 אחוזים. במשך שנת 1962 הסתכמה עליית אמצעי התשלום ב-29.7 אחוזים. הרמה השנתית הממוצעת של אמצעי התשלום ב-1963 היתה גבוהה ב-30.9 אחוזים מאשר ב-1962. אלה הם שיעורי הגידול הגבוהים ביותר מאז 1951. פיקדונות עובר ושב עלו בין סוף 1962 לסוף 1963 ב-237 מיליון ל"י, שהן 28 אחוזים, והמוזמנים שבידי הציבור — ב-115.7 מיליון ל"י, שהן 28.3 אחוזים. כתוצאה מכך לא חל שינוי במשקל המוזמנים בתוך אמצעי התשלום והוא עמד על 32.6 אחוזים.

קצב הגידול של אמצעי התשלום לא היה אחיד. הגידול המהיר ביותר חל בשלושת החודשים פברואר עד אפריל, כב-1962. הגידול החודשי הממוצע בחודשים אלה הגיע ל-3.9 אחוזים לעומת ממוצע חודשי של 2 אחוזים במשך השנה כולה. גידול מהיר זה נעוץ בריכוז העונתי של הצבירה וההמרה של מטבע חוץ בחודשי השנה הראשונים. במחצית השנייה של השנה, שבה חלה ירידה בסכום היתרות במטבע חוץ, הואט קצב הגידול של אמצעי התשלום במידה ניכרת. חלקה של המחצית השנייה של השנה בגידול אמצעי התשלום הגיע ל-28 אחוזים בלבד לעומת 72 אחוזים של המחצית הראשונה. במחצית הראשונה עמד שיעור הגידול החודשי הממוצע של אמצעי התשלום על 3.1 אחוזים לעומת אחוז אחד במחצית השנייה. ברביע האחרון היה הגידול החודשי הממוצע 0.6 אחוזים בלבד.

מגמת הירידה של אחוז המוזמנים באמצעי התשלום, שציינה את השנים האחרונות, נפסקה למעשה ב-1963. בסוף דצמבר 1963 עמד שיעור המוזמנים על 32.6 אחוזים, כבסוף דצמבר 1962. בממוצע שנתי חלה, אמנם, ירידה קלה במשקל המוזמנים מ-33.7 אחוזים ב-1962 ל-33.3 אחוזים בשנת 1963, אולם ירידה זו משקפת את מגמת הירידה ששררה ב-1962. הגידול הרב בסכום

¹ בולט בייחוד הגידול הרב בהעברות הון פרטיות, פרט לפיצויים האישיים, שחלק מהן הן פרי גיוס הון עלידי מוסדות כספיים שונים בארץ לשם רכישת מקרקעין ונכסים פינאנסיים שונים.

² ראה לוח ט"ו.

שיעורי הגידול השנתיים באמצעי התשלום, 1958 עד 1963

(מיליוני ל"י)

השנה	יתרת סוף השנה	השינוי מסוף שנה לסוף שנה		היתרה השנתית הממוצעת	השינוי ממוצע שנתי לממוצע שנתי	
		מיליוני ל"י	אחרים		מיליוני ל"י	אחרים
מזומנים						
1958	251.4	20.5	8.9	249.8	19.3	8.4
1959	259.9	8.5	3.4	267.3	17.5	7.0
1960	299.5	39.6	15.2	289.0	21.7	8.1
1961	344.0	44.5	14.9	341.4	52.4	18.1
1962	409.3	65.3	19.0	382.8	41.4	12.1
1963	525.0	115.7	28.3	496.0	113.2	29.6
פקדונות עובר ושב						
1958	408.5	63.2	18.3	395.8	65.9	20.0
1959	466.0	57.5	14.1	459.2	63.4	16.0
1960	580.7	114.7	24.6	537.1	77.9	17.0
1961	625.1	44.4	7.6	632.4	95.3	17.7
1962	847.3	222.2	35.5	754.9	122.5	19.4
1963	1,084.3	237.0	28.0	992.9	238.0	31.5
כלל אמצעי התשלום						
1958	659.9	83.7	14.5	645.7	85.3	15.2
1959	725.9	66.0	10.0	726.5	80.8	12.5
1960	880.2	154.3	21.3	826.1	99.6	13.7
1961	969.1	88.9	10.1	973.8	147.7	17.9
1962	1,256.6	287.5	29.7	1,137.7	163.9	16.8
1963	1,609.3	352.7	28.1	1,488.9	351.2	30.9

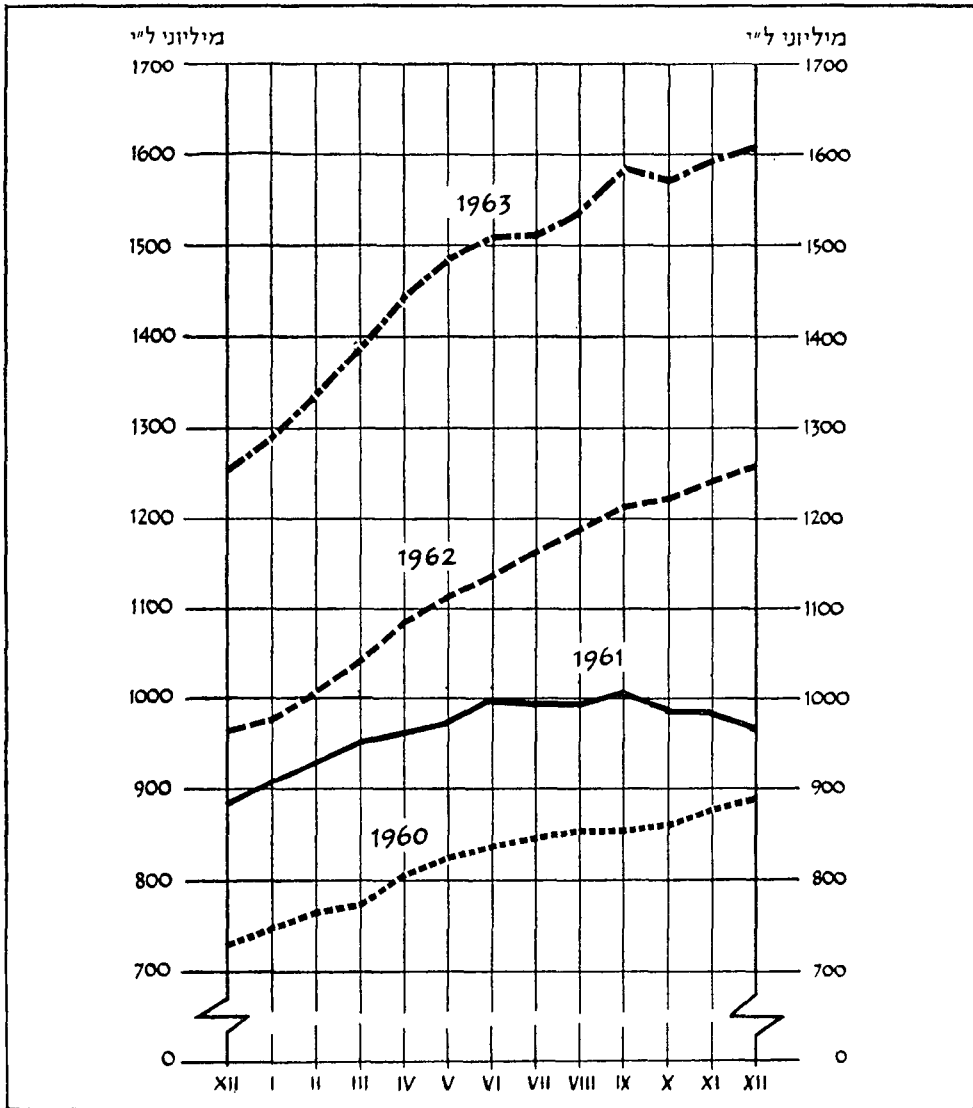
אמצעי התשלום, לפי חודשים, 1963

(מיליוני ל"י)

(סוף החודש)

החודש	מזומנים		פיקדונות עובר ושב		אמצעי תשלום				
	סך־הכל	העלייה או הירידה (-) מסוף החודש הקודם	סך־הכל	העלייה או הירידה (-) מסוף החודש הקודם	סך־הכל	העלייה או הירידה (-) מסוף החודש הקודם			
אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י	אחוזים	מיליוני ל"י				
1962 דצמבר	409.3	-6.0	-1.4	847.3	21.5	2.6	1,256.6	15.5	1.2
1963 ינואר	417.9	8.6	2.1	872.5	25.2	3.0	1,290.4	33.8	2.7
פברואר	448.6	30.7	7.3	890.7	18.2	2.1	1,339.3	48.9	3.8
מארס	476.1	27.5	6.1	913.2	22.5	2.5	1,389.3	50.0	3.7
אפריל	483.6	7.5	1.6	963.2	50.0	5.5	1,446.8	57.5	4.1
מאי	493.5	9.9	2.0	991.0	27.8	2.9	1,484.5	37.7	2.6
יוני	501.1	7.6	1.5	1,011.1	20.1	2.0	1,512.2	27.7	1.9
יולי	508.1	7.0	1.4	1,006.5	-4.6	-0.5	1,514.6	2.4	0.2
אוגוסט	510.3	2.2	0.4	1,029.1	22.6	2.2	1,539.4	24.8	1.6
ספטמבר	523.9	13.6	2.7	1,057.4	28.3	2.7	1,581.3	41.9	2.7
אוקטובר	528.7	4.8	0.9	1,045.4	-12.0	-1.1	1,574.1	-7.2	-0.5
נובמבר	535.3	6.6	1.2	1,049.8	4.4	0.4	1,585.1	11.0	0.7
דצמבר	525.0	-10.3	-1.9	1,084.3	34.5	3.3	1,609.3	24.2	1.5

אמצעי התשלום, לפי חודשים, 1960 עד 1963

המזומנים שהוחזקו על-ידי הציבור מנעו, איפוא, ב-1963 גידול מהיר יותר בסכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים. (ראה לוח ט"ו-15).

הפסקת הירידה בשיעור המזומנים ב-1963 נעוצה במידה רבה בהתפתחויות בחודשים פברואר ומארס, שבהם גברה משיכת המזומנים על רקע הדינונים על ביטול סודיות הבנקים לצורך בדיקת חשבוניות של נישומי מס הכנסה. בשני החודשים הללו הגדיל הציבור את סכום המזומנים שבידיו ב-58.2 מיליון ל"י, שהן למעלה ממחצית גידול המזומנים במשך כל השנה. הפסקת הירידה בשיעור המזומנים באמצעי התשלום ב-1963 היא כנראה תופעה ארעית, ויש להניח שמגמת הירידה של הטווח הארוך תימשך גם בעתיד.

אחוזי המזומנים באמצעי התשלום,
1958 עד 1963

ממוצע שנת י	
1958	38.7
1959	36.8
1960	35.0
1961	35.0
1962	33.7
1963	33.3
1963 ינואר	32.3
פברואר	33.5
מארס	34.3
אפריל	33.4
מאי	33.2
יוני	33.1
יולי	33.5
אוגוסט	33.1
ספטמבר	33.1
אוקטובר	33.6
נובמבר	33.8
דצמבר	32.6

הגידול המהיר של אמצעי התשלום ב־1963 היה מלווה בירידת מהירות המחזור שלהם ביחס להכנסה הלאומית ב־6.2 אחוזים, ובירידה ביחס לכלל המקורות שלשימוש המשק — ב־12.4 אחוזים. מבחינת ההשפעה על הביקוש הכולל למוצרים ושירותים סופיים יש בהתפתחות זו משום החלשתם של הלחצים שמקורם בהתרחבות המוניטארית. ירידה זו הושפעה כנראה מהגברת הציפיות ליציבות ומהנטייה הגוברת של חלק מהציבור להחזיק נכסים פינאנסיים אחרים, לרבות ניירות ערך. בשנת 1962 היתה המגמה הפוכה. הציפיות לעליית מחירים מהירה לאחר הפיחות הביאו ל"בריחה" מהכסף למוצרים, ומהירות המחזור של אמצעי התשלום עלתה. בניגוד לירידה ב"מהירות המחזור של ההכנסה הלאומית", גדלה ב־1963 מהירות המחזור של פיקדונות עובר ושב ב־5.59 אחוזים, והגיעה לרמתה הגבוהה ביותר מאז 1955. העלייה באינטנסיביות השימוש בפיקדונות קשורה, ללא ספק, בתנאי השגשוג ששררו בשוקי המניות והמקרקעין, והיא משקפת את העלייה הרבה בהיקף העסקות בנכסים פינאנסיים ובנכסים קיימים אחרים. ביצוע העסקות בנכסים אלה מצריך, כנראה, החזקת סכום קטן יותר יחסית של אמצעי תשלום מאשר עסקות במוצרים סופיים מן הייצור השוטף.

בשנת 1963 נמשכה העלייה במשקל הפיקדונות, הנתינים למשיכה על־ידי שיקים, שהחלה ב־1962. שיעור הפיקדונות הללו בכלל פיקדונות עובר ושב עלה מ־62.4 אחוזים בסוף 1962 ל־64.6 אחוזים בסוף 1963. מהירות המחזור של פיקדונות אלה גבוהה במידה ניכרת מזו של הפיקדונות שאינם ניתנים למשיכה על־ידי שיקים, ועליית משקלם מתבטאת בעליית מהירות

אינדיקטורים למהירות המחזור של אמצעי התשלום, 1955 עד 1963

השנה	מהירות המחזור השנתית הממוצעת של אמצעי התשלום		מהירות המחזור הממוצעת של פיקדונות עובר ושב
	ביחס להכנסה הלאומית	ביחס לסך המקורות לשימוש המשק	
	(1)	(2)	(3)
1955	4.35	6.76	19.6
1956	4.36	7.00	18.8
1957	4.30	6.57	18.8
1958	4.25	*6.50	17.8
1959	*4.30	*6.47	17.7
1960	*4.25	*6.32	16.4
1961	*4.28	*6.51	16.2
1962	*4.38	*7.05	17.9
1963	4.11	6.18	18.9

(1) ההכנסה הלאומית הנומינלית מחולקת בסכום השנתי הממוצע של אמצעי התשלום.

(2) התוצר הלאומי הנומלי במחירים שוטפים, בתוספת עודף היבוא, מחולק בסכום השנתי הממוצע של אמצעי התשלום.

(3) סך כל החיובים בחשבונות עובר ושב במטבע ישראלי בבנקים מחולק בסכום השנתי הממוצע של פיקדונות עובר ושב. לא נכלל כאן מחזור הפיקדונות באגודות השיתופיות לאשראי.

* מספרים מתוקנים.

המחזור של כלל פיקדונות עובר ושב. ההתפשטות המהירה של עסקות תיווך השטרות על-ידי מוסדות בנקאיים, שניזונה כנראה בחלקה מכספים שמקורם בפיקדונות עובר ושב שאינם ניתנים למשיכה על-ידי שיקים, היא, ודאי, אחד הגורמים לשינוי בהרכב פיקדונות עובר ושב. הירידה במשקל הפיקדונות, שאינם ניתנים למשיכה על ידי שיקים, היא היפוכה של המגמה ששלטה בשנים שלפני 1962, אשר עמדו גם בסימן ירידת מהירות המחזור של פיקדונות עובר ושב.

3. הנכסים הכספיים האחרים שבידי הציבור¹

בשנת 1963 חל גידול איטי בלבד בפיקדונות הציבור הפחות נזילים במוסדות הבנקאיים. בין סוף 1962 לסוף 1963 עלו פיקדונות אלה ב-122 מיליון ל"י, שהן 12 אחוזים בלבד. שיעור הגידול נמוך במידה ניכרת מאשר בשנים הקודמות (ראה לוח ט"ו-1). בשנת 1962 גדלו פיקדונות אלה ב-128 מיליון ל"י, שהן 19.7 אחוזים². האטת שיעור הגידול מקורה בירידה בפיקדונות מטבע החוץ בסך 31 מיליון ל"י. התוספת לפיקדונות במטבע ישראלי, לרבות הפיקדונות לזמן קצוב הצמודים למטבע חוץ (פז"ק), היתה גדולה מאשר ב-1962, והסתכמה ב-153 מיליון ל"י. הגידול האיטי יחסית של כלל הפיקדונות הפחות נזילים בשנתיים האחרונות³ הושפע, כאמור, מהגידול

¹ כלל פיקדונות הציבור במוסדות הבנקאיים שאינם פיקדונות עובר ושב במטבע ישראלי — להוציא את פיקדונות תושבי חוץ (פז"ק), המוגדרים כאן כהתחייבויות לחוץ-לארץ, ובתורת שכאלה הם מנוכים מסך הנכסים במטבע חוץ שברשות מערכת הבנקאות, לשם חישוב סכום הנכסים הנקיים במטבע חוץ. (ראה לוח ט"ו-10).

² להוציא את הפרשי השיעור של היתרות, הנקובות במטבע חוץ, כתוצאה משינוי שער המטבע בפברואר 1962 ולהוציא את הפרשי הצמדה. הפרשי הצמדה ב-1963 היו זעירים בלבד.

³ להוציא את השיעור של פיקדונות מטבע החוץ בפברואר 1962.

לוח ט"ו-7

פיקדונות הציבור שאינם אמצעי תשלום, במוסדות הבנקאיים, ער 1963

(סוף התקופה)

התקופה	תכניות חיסכון	פיקדונות לזמן קצוב	פיקדונות למתן הלוואות ופיקדונות קופות הגמל להשקעה מוכרת	פיקדונות כנגד התחייבויות	פיקדונות צמודים למטבע חוץ (פו"ק)	סך כל הפיקדונות הבלתי נזילים במטבע ישראלי	פיקדונות במטבע חוץ*	סך כל הפיקדונות שאינם אמצעי תשלום
1958	52.8	75.4	52.1	11.1	14.9	206.3	43.7	250.0
1959	59.7	78.8	87.9	9.9	34.3	270.6	95.3	365.9
1960	71.4	98.2	128.5	7.8	52.4	358.3	139.1	497.4
1961	85.4	85.9	184.1	10.3	95.1	460.8	189.2	650.0
1962	104.3	67.6	**254.7	16.7	***250.1	693.4	***311.3	1,004.7
1963	124.3	54.2	287.5	30.7	349.4	846.1	280.5	1,126.6
1963 ינואר	110.4	64.6	253.4	18.3	253.2	699.9	323.7	1,023.6
פברואר	108.6	63.0	259.6	20.3	259.1	710.6	324.4	1,035.0
מארס	109.5	61.3	265.8	21.9	265.8	724.3	320.1	1,044.4
אפריל	110.2	61.6	266.5	22.3	273.2	733.8	332.8	1,066.6
מאי	111.6	59.7	268.3	23.6	282.8	746.0	324.2	1,070.2
יוני	112.4	58.3	269.5	29.2	290.5	759.9	313.8	1,073.7
יולי	113.0	56.9	272.1	28.4	297.1	767.5	307.8	1,075.3
אוגוסט	113.6	55.7	275.9	27.8	303.8	776.8	296.5	1,073.3
ספטמבר	114.8	55.1	280.4	31.4	312.9	794.6	302.4	1,097.0
אוקטובר	116.6	55.1	281.9	30.8	323.4	807.8	286.6	1,094.4
נובמבר	119.2	53.8	282.5	28.9	339.6	824.0	282.0	1,106.0
דצמבר	124.3	54.2	287.5	30.7	349.4	846.1	280.5	1,126.6

* להוציא פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח).

** גידול של 28.8 מיליון ל"י נובע מהפרשי הצמדה שהושכו בדצמבר 1962. הפרשי ההצמדה שנוספו בשנת 1963 הסתכמו ב-1.5 מיליון ל"י בלבד.

*** גידול של 65.8 מיליון ל"י נובע משיעור הפיקדונות עם הסיחות.

**** גידול של 132.7 מיליון ל"י נובע משיעור הפיקדונות עם הפיחות.

המהיר של שוק תיווך השטרות והמילווה קצר המועד של הממשלה, המתחרים, ללא ספק, בכמה סוגים של פיקדונות לתקופה קצובה.¹

הגידול הרב ביותר חל בפז"ק — 99.3 מיליון ל"י. אך לעומת זאת חלה ירידה ב"תמ"מ 13.5 מיליון ל"י, הקשורה כנראה בהורדת שער הריבית על פיקדונות אלה בפברואר 1963. בסך הכל עלו יתרות הפז"ק ותמ"מ, שבחלקם המכריע הם פיקדונות של מקבלי פיצויים אישיים מגרמניה, ב-29 מיליון דולר בקירוב, לעומת גידול של 46 מיליון דולר בשנת 1962, אם כי היקף הפיצויים מגרמניה היה דומה בשתי השנים. הורדת הריבית על התמ"מ והשגשוג בשוקי המניות והמקרקעין היו, ודאי, בין הגורמים העיקריים שהביאו להגברת ההמרה של כספי הפיצויים מההעברות השוטפות ומהפיקדונות הקיימים.

פיקדונות אחרים, שבהם חל גידול, הם הפיקדונות למתן הלוואות — תוספת של 33 מיליון ל"י; הפיקדונות במסגרת תכניות החיסכון המאושרות — 20 מיליון ל"י; ופיקדונות כנגד התחייבויות במטבע ישראלי — 14 מיליון ל"י. לעומת זאת נמשכה ירידת הפיקדונות לזמן קצוב במטבע ישראלי זו השנה השלישית — והיא הסתכמה ב-1963 ב-13 מיליון ל"י. כן ירדו הפיקדונות כנגד התחייבויות במטבע חוץ ב-26 מיליון ל"י.

(1) פז"ק — הגידול הרב יחסית ביתרת הפז"ק ב-1963 — 99.3 מיליון ל"י, שהן 33.1 מיליון דולר, לעומת 30 מיליון דולר ב-1962 — קשור כנראה במעבר של כספים מחשבונות תמ"מ, שהריבית עליהם הופחתה, לחשבונות אלה. יתרונות התמ"מ לעומת הפז"ק הצטמצמו בשנתיים האחרונות, ועם יצירת הפרשים בשערי הריבית בפברואר 1963, החל מעבר מתמ"מ לפז"ק. שער הריבית המכסמילי על פיקדונות פז"ק, המופקדים ל-12 חודשים, נשאר 7 אחוזים, בעוד שהשער על התמ"מ הופחת מ-7 ל-4½ אחוזים. הריבית המתקבלת על כספי הפיצויים אישיים בשני סוגי פיקדונות פטורה ממס הכנסה. בסוף 1963 הסתכמה יתרת הפז"ק ב-349.4 מיליון ל"י (116.5 מיליון דולר).

(2) תמ"מ — לאחר עלייה רצופה מאז הונהג סוג זה של פיקדון ב-1956, חלה ב-1963 ירידה של 13.5 מיליון ל"י. ירידה זו נתרחה על אף הגדלת שיעור תקבולי הפיצויים האישיים, המותר בהפקדה חשבון זה, מ-25 ל-35 אחוזים, בעת ובעונה אחת עם הפחתת שער הריבית מ-7 ל-4.5 אחוזים. כבר ב-1962 הואט קצב גידול התמ"מ לעומת הפז"ק כתוצאה מצמצום מספר השימושים המותרים במטבע חוץ מתוך פיקדונות התמ"מ, מצד אחד, והגדלת ההקצבות במטבע חוץ לצורכי נסיעות לחוץ לארץ, מצד שני, שהקטינו את יתרונות התמ"מ לעומת הפז"ק. עם הורדת שער הריבית בפברואר 1963 נפסק גידול התמ"מ כמעט כליל, וביוני החלה ירידה שנמשכה עד סוף השנה. חלק מכספי התמ"מ עבר, כאמור, לחשבונות פז"ק, וחלק אחר הושקע, כנראה, בניירות ערך וריים², ובייחוד באיגרות חוב של "הוליס", שהתשוואה שלהם גבוהה מזו של התמ"מ ומגיעה ל-6 אחוזים נטו. בסוף דצמבר 1963 הסתכמה יתרת התמ"מ ב-213.1 מיליון ל"י (71 מיליון דולר). היתרה הכוללת של התמ"מ והפז"ק הסתכמה בסוף 1963 ב-562.5 מיליון ל"י, שהן כ-188 מיליון דולר.

(3) פיקדונות למתן הלוואות — העלייה בסעיף זה הסתכמה ב-32.8 מיליון ל"י, מזה 31.3 מיליון ל"י תוספת פיקדונות, ו-1.5 מיליון ל"י — הפרשי הצמדה. במשך שנת 1962 הסתכמה העלייה (להוציא את הפרשי ההצמדה) ב-43.8 מיליון ל"י. אלה הם בעיקר פיקדונות של מוסדות כספיים שונים ושל קופות גמל, המיועדים למתן הלוואות ללקוחות מסוימים או למטרות אחרות המוגדרות מראש. במידה שהם משמשים למתן אשראי למטרות מאושרות, אין פיקדונות

¹ ראה סעיף 1 לעיל.

² אחד משלושת השימושים במטבע חוץ המותרים בתמ"מ. שני האחרים הם נסיעות לחוץ לארץ והוצאות משפטיות בקשר לתביעות של פיצויים אישיים.

פיקדונות הציבור במטבע חוץ, במוסדות בנקאיים, 1958 עד 1963*

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

התקופה	תמ"מ	פיקדונות כנגד התחייבויות	פקודות והמתאות לפירעון	פיקדונות אחרים	סך-הכל
	(1)	(2)	(3)	(4)	
1958	16.3	14.9	2.0	11.5	43.7
1959	39.6	31.7	5.7	18.3	95.3
1960	72.1	31.9	7.3	27.8	139.1
1961	107.6	44.9	8.5	28.2	189.2
1962**	226.6	34.3	15.4	35.0	311.3
1963	213.1	8.5	21.8	37.1	280.5
ינואר 1963	229.1	31.4	16.9	46.3	323.7
פברואר	233.0	31.4	19.4	40.6	324.4
מרץ	233.6	29.7	18.0	38.8	320.1
אפריל	234.6	23.7	22.2	52.3	332.8
מאי	235.6	19.2	22.3	47.1	324.2
יוני	231.7	15.6	19.5	47.0	313.8
יולי	226.8	14.0	21.7	45.3	307.8
אוגוסט	222.4	11.4	21.9	40.8	296.5
ספטמבר	219.8	12.4	23.6	46.6	302.4
אוקטובר	220.0	10.3	21.0	35.3	286.6
נובמבר	215.8	8.7	19.9	37.6	282.0
דצמבר	213.1	8.5	21.8	37.1	280.5

* להוציא פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח), המונדרים כהתחייבות לארצות אחרות, ובתורת שכאלה הם מופחתים מן הסכום הכולל בחישוב הנכסים הנקיים של מערכת הבנקאות במטבע חוץ.

** השיעור בעקבות הפיחות הניע ל-132.7 מיליון ל"י. סכום זה מתחלק כדלקמן: טור (1) 74.8 מיליון ל"י, טור (2) 80.7 מיליון ל"י, טור (3) 6.7 מיליון ל"י, טור (4) 21.0 מיליון ל"י.

אלה כפופים להוראות הנזילות הרגילות¹. האשראי מתוך פיקדונות אלה הוא, בדרך כלל, לזמנים בינוניים ובהצמדה. גם הפיקדונות צמודים ברובם והם לתקופה קצובה של מספר שנים. היתרה הכוללת הסתכמה בסוף 1963 ב-287.5 מיליון ל"י, ומרביתה כספי קופות הגמל, שהופקדו במוסדות הבנקאיים במישרין או באמצעות מוסדות כספיים, הקשורים ברובם לחברת העובדים. מוסדות אלה הנפיקו איגרות חוב שנרכשו על-ידי הקופות, והתמורה הופקדה במוסדות בנקאיים לשם מתן הלוואות.

קופות הגמל המאושרות, הנהנות מפטור של מס הכנסה על רווחיהן, חייבות כיום ב"השקעה מוכרת" של 80 אחוזים מקרנותיהן. לפי הסכם בין האוצר לקופות מיועדת מחצית מן "ההשקעה

¹ כנגד אותו חלק, שלא נוצל עדיין למתן אשראי למטרות אלה, חייבים המוסדות הבנקאיים בנזילות של 90 אחוזים.

ריכוז פעימי המאזן המאוחד של

(מיליוני

(סוף התקופה)

נכסים והתחייבויות	1958	1959	1960	1961	1962*****	1963	ינואר
אשראי לציבור *	27.6	31.7	52.0	56.4	71.9	85.7	63.4
מבנק ישראל	377.5	470.5	582.1	730.7	946.9	1,131.8	949.5
ממוסדות בנקאיים	405.1	502.2	634.1	787.1	1,018.8	1,217.4	1,012.9
סך הכל							
השקעות מוסדות בנקאיים	21.4	31.2	44.2	49.6	29.3	76.9	63.7
בניירות ערך לא ממשלתיים	5.8	6.4	9.2	24.7	60.8	39.1	29.3
בחברות עזר	17.2	37.6	53.4	74.3	90.1	116.0	93.0
סך הכל							
אשראי לממשלה	289.1	317.7	316.8	275.6	-31.1	43.5	-92.2
מבנק ישראל	67.7	44.2	41.0	34.2	45.5	89.6	54.9
ממוסדות בנקאיים **	356.8	361.9	357.8	309.8	14.4	133.1	-37.3
סך הכל							
נכסים במטבע חוץ, נטו ***	162.0	199.4	342.1	477.4	1,247.2	1,543.5	1,349.5
בבנק ישראל	-12.1	41.1	51.7	50.8	14.1	-59.8	26.7
במוסדות בנקאיים	149.9	240.5	393.8	528.2	1,261.3	1,483.7	1,376.2
סך הכל							
יתרות במעבר בניכוי :	7.8	0.8	4.2	2.2	9.7	13.8	10.7
פיקדונות בלתי נזילים	206.3	270.6	358.3	460.8	693.4	846.1	699.9
במטבע ישראלי	43.7	95.3	139.1	189.2	311.3	280.5	323.7
במטבע חוץ	250.0	365.9	497.4	650.0	1,004.7	1,126.6	1,023.6
סך הכל							
הון עצמי וחשבונות אחרים, נטו	26.9	51.2	65.7	82.5	133.0	228.1	141.5
אמצעי תשלום ****	659.9	725.9	880.2	969.1	1,256.6	1,609.3	1,290.4

* להוציא הלוואות לתושבי חוץ.
 ** לרבות ניירות ערך ממשלתיים.
 *** לרבות הלוואות לתושבי חוץ.

מערכת הבנקאות, 1958 עד 1963

(ל"י)

1 9 6 3										
פברואר	מארס	אפריל	מאי	יוני	יולי	אוגוסט	ספטמבר	אוקטובר	נובמבר	דצמבר
61.0	53.3	42.3	51.7	43.9	55.1	49.6	53.2	55.4	55.1	85.7
971.4	1,020.0	1,022.0	1,010.5	1,046.3	1,057.2	1,082.3	1,112.5	1,117.7	1,141.7	1,131.8
1,032.4	1,073.4	1,064.3	1,062.2	1,090.2	1,112.3	1,131.9	1,165.7	1,173.1	1,196.8	1,217.4
64.1	66.9	67.1	66.0	64.3	68.9	69.5	82.5	70.2	73.3	76.9
30.4	31.1	32.0	32.2	36.1	36.5	36.8	39.0	39.4	40.7	39.1
94.5	98.0	99.1	98.2	100.4	105.4	106.3	121.5	109.6	114.0	116.0
-136.5	-180.5	-193.0	-155.9	-127.6	-90.7	-47.1	16.5	73.7	80.9	43.5
62.2	52.9	55.7	78.6	90.7	89.1	76.5	61.7	74.1	82.2	89.6
-74.3	-127.7	-137.4	-77.3	-36.9	-1.6	29.4	78.2	147.8	163.1	133.1
1,442.6	1,557.5	1,625.7	1,627.9	1,603.8	1,567.7	1,550.3	1,530.9	1,478.2	1,487.0	1,543.5
12.5	-12.6	3.5	-5.3	-15.0	-24.3	-35.6	-41.2	-66.8	-68.6	-59.8
1,455.1	1,544.9	1,629.3	1,622.6	1,588.8	1,543.4	1,514.7	1,489.7	1,411.4	1,418.4	1,483.7
14.0	4.9	15.6	10.1	11.2	1.6	14.0	15.9	15.9	9.1	13.8
710.6	724.3	733.8	746.0	759.9	765.5	776.8	794.6	807.8	824.0	846.1
324.4	320.1	332.8	324.2	313.8	307.8	296.5	302.4	286.6	282.0	280.5
1,035.0	1,044.4	1,066.6	1,070.2	1,073.7	1,075.3	1,073.3	1,097.0	1,094.4	1,106.0	1,126.6
147.4	159.8	157.5	161.1	167.9	171.3	183.6	192.7	189.3	210.3	228.1
1,339.3	1,389.3	1,446.8	1,484.5	1,512.2	1,514.6	1,539.4	1,581.3	1,574.1	1,585.1	1,609.3

**** לרכות סידונות עובר ושכ בבנק החקלאות לישראל, הכלולים בסטטיסטיקה של אמצעי התשלום.
 ***** לרכות הפרשי הפיחות וההצמדה.

המוכרת" למימון תקציב הפיתוח, ואילו המחצית האחרת ניתנת כאשראי למפעלים שונים באישור הממשלה ובאמצעות מוסדות בנקאיים וכספיים.¹

(4) פיקדונות בתכניות החיסכון המאושרות — מגמת הגידול בפיקדונות אלה נפסקה באמצע 1961 והקיפאון נמשך עד אמצע 1962, מועד שבו הונהגו לראשונה תוכניות חיסכון צמודות למדד המחירים לצרכן והועלו שיעורי הריבית על הפיקדונות בתכניות הבלתי צמודות. הגידול שנתחדש אז נמשך כל שנת 1963.² בין סוף 1962 לסוף 1963 גדלה היתרה ב־20 מיליון ל"י לעומת גידול של 18.9 מיליון ל"י במשך שנת 1962. עיקר הגידול חל בתכניות הצמודות, בתכניות החיסכון לחינוך ובתכניות החיסכון לילדים. בתכניות הבלתי צמודות, שהן חלק הארי של היתרה, לא חל כמעט גידול. היתרה הכוללת של הפיקדונות במסגרת תכניות החיסכון המאושרות הסתכמה בסוף 1963 ב־124.3 מיליון ל"י.³

(5) פיקדונות לתקופה קצובה — יתרת הפיקדונות לתקופה קצובה במטבע ישראלי היא בירידה זו השנה השלישית ברציפות. בעוד שבאמצע 1961 עמדה היתרה על 106 מיליון ל"י בקירוב, הרי בסוף 1963 היא הסתכמה ב־54 מיליון ל"י בלבד — ירידה של 52 מיליון ל"י תוך שנתיים וחצי. ב־1963 הואט במקצת קצב הירידה, והיא הסתכמה ב־13.4 מיליון ל"י לעומת ירידה של 18.3 מיליון ל"י ב־1962. מרבית פיקדונות אלה אינם צמודים, והם נושאים ריבית נמוכה יחסית. ההתרחבות המהירה של שוק תיווך השטורות בתקופה האחרונה, ניזונה בחלקה מכספים שמקורם בפיקדונות אלה, ואשר הועברו בעידוד הבנקים לשוק זה המעניק הכנסה גבוהה יותר מאשר הפיקדונות לתקופה קצובה.

(6) פיקדונות כנגד התחייבויות במטבע ישראלי — העלייה בסעיף זה, שהיה מצומצם יחסית בשנים האחרונות, הסתכמה ב־1963 ב־14 מיליון ל"י. הגידול החל למעשה ב־1962. בסוף 1963 הגיעה היתרה ל־30.7 מיליון ל"י, ומרביתה — הפקדות של יבואנים. ההוראות הקיימות מחייבות את היבואנים להפקיד במטבע ישראלי סכומים המגיעים עד 50 אחוזים מהיקף הזמנות היבוא, בעת פתיחת מכתבי האשראי, כאשר תנאי המימון הם תשלום מזומנים בעת הניצול. (7) פיקדונות כנגד התחייבויות במטבע חוץ — פיקדונות אלה קשורים ברובם בכיסוי לאשראים דוקומנטריים, שנפתחו לשם ביצוע עסקות יבוא. לפני הפיחות היה למוסדות הבנקאיים וליבואנים עניין ברכישת מטבע חוץ לפני ביצוע עסקת יבוא, כהגנה מפני שינוי צפוי בשער המטבע. הדבר גשתנה עתה, משנעלמו הציפיות לשינוי השער. בנוהגי מימון היבוא חל לאחרונה מעבר לשיטה של תשלום מזומנים כנגד דוקומנטים, או במקרה של פתיחת מכתבי אשראי — תשלום מזומנים בעת הניצול, שיטה שאינה כרוכה ברכישת מטבע חוץ בעת פתיחת מכתב האשראי. מאז סוף פברואר 1962 ועד סוף דצמבר 1963 ירדו פיקדונות אלה מ־74.3 ל־8.5 מיליון ל"י בלבד. כך שוחררו תוך פחות משנתיים כ־66 מיליון ל"י שהיו מוקפאות, והתפתחות זו היתה לה השפעה מוניטארית מרחיבה. במשך 1963 הסתכמה הירידה ב־25.8 מיליון ל"י.

4. המקורות להגדלת הנכסים הכספיים

הגידול באמצעי התשלום ובפיקדונות הפחות נזילים של הציבור במוסדות הבנקאיים הסתכם ב־1963 ב־475 מיליון ל"י, שהן 21 אחוזים. מקור הגידול העיקרי היה, כאמור, העלייה בנכסי מטבע החוץ שברשות מערכת הבנקאות. כן הורחב גם האשראי הבנקאי לציבור. לעומת זאת, חלה

¹ ראה פרק י"ט, "מוסדות הגמל והביטוח", להלן.

² פרטים על תנאי התוכניות הובאו בדו"ח בנק ישראל 1962, עמ' 265.

³ התחלקות היתרה לפי התכניות השונות היא דלקמן: התוכניות הבלתי צמודות הרגילות 71.8 מיליון ל"י; תוכניות חיסכון לילדים — 26.4 מיליון ל"י; התוכניות הצמודות — 18.1 מיליון ל"י, חיסכון לחינוך תכנוני — 7.4 מיליון ל"י; וחיסכון רכב — 0.6 מיליון ל"י.

ירידה קלה בחוב הממשלה למערכת הבנקאות (בניכוי האשראי המיועד לפירעון מוקדם של חובות חוץ).

אולם במשך השנה חלו שינויים בולטים באופי השפעתם של המקורות השונים. בארבעת החודשים הראשונים, שבהם הגיעה ההתרחבות המוניטארית לשיאה, היתה הצבירה המוגברת של נכסי מטבע חוץ מקור ההתרחבות הבלעדי כמעט, ואילו החל מחודש מאי החלה ירידה בנכסי מטבע החוץ, שנמשכה עד אוקטובר, ונודעה לה השפעה מוניטארית מצמצמת. בחוב הממשלה למערכת הבנקאות חלה, לעומת זאת, ירידה בולטת בארבעת החודשים הראשונים, ואילו ממאי עד נובמבר חלה בו עלייה רצופה. באשראי הבנקאי לציבור היו התנודות פחות חריפות, וגידולו נמשך במרבית חודשי השנה, אם כי במחצית השנייה היתה העלייה רבה יותר.

לוח ט"ו-10

הנכסים וההתחייבויות במטבע חוץ במערכת הבנקאות, 1958 עד 1963

במיליוני ל"י

(סוף התקופה)

התקופה	סך הנכסים	בניכוי		נכסים נטר (1)-(2)-(3)
		פיקדונות תושבי חוץ	התחייבויות אחרות לחוץ לארץ *	
	(1)	(2)	(3)	(4)
1958	249.6	30.9	68.8	149.9
1959	317.2	36.8	39.9	240.5
1960	514.8	65.0	56.0	393.8
1961	706.5	144.5	33.8	528.2
1962	1,622.7	297.4	64.0	1,261.3**
1963	1,950.7	332.0	135.0	1,483.7
ינואר 1963	1,737.7	296.8	64.7	1,376.2
פברואר	1,822.8	305.9	61.8	1,455.1
מארס	1,918.8	303.9	70.0	1,544.9
אפריל	2,003.8	297.4	77.2	1,629.2
מאי	2,004.7	294.4	87.7	1,622.6
יוני	1,995.1	306.9	99.4	1,588.8
יולי	1,957.1	309.5	104.2	1,543.4
אוגוסט	1,913.7	301.5	97.5	1,514.7
ספטמבר	1,898.8	302.1	107.0	1,489.7
אוקטובר	1,852.8	303.9	137.5	1,411.4
נובמבר	1,870.5	303.8	148.3	1,418.4
דצמבר	1,950.7	332.0	135.0	1,483.7

* בעיקר הלוואות מבנקים זרים ויתרות המזהקות עבור בנקים זרים.
** עלייה של 377.3 מיליון ל"י נובעת משיערוך היתרות עם שינוי השער בסברואר 1962.

(א) צבירת נכסים במטבע חוץ

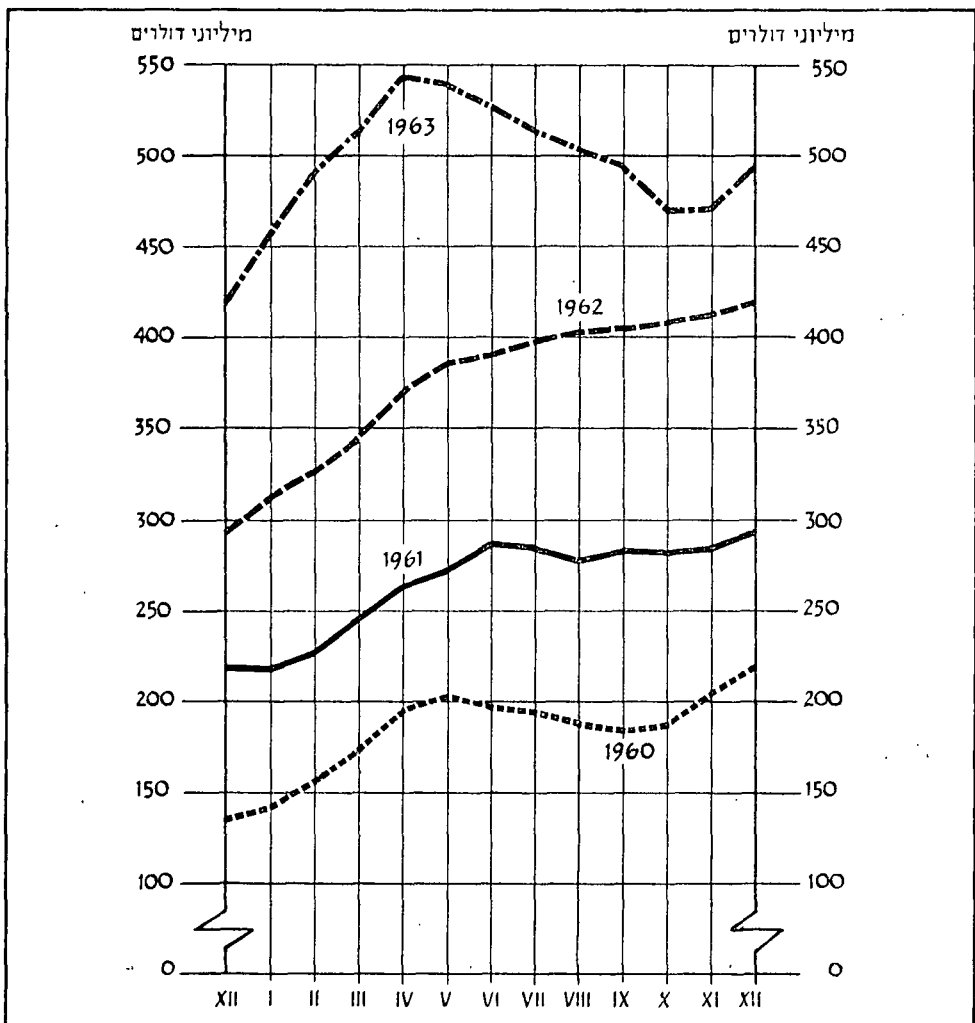
המשך יבוא ההון ב־1963 בהיקף נרחב והשיפור הבולט בחשבון השוטף של מאזן התשלומים בסוף 1962 ובראשית 1963 איפשרו הגדלה ניכרת ביתרות מטבע החוץ, ביחוד בארבעת החודשים הראשונים של 1963, וכן את הקדמת פירעונם של חובות חוץ.

הגידול בנכסי מטבע החוץ נטו ברשות מערכת הבנקאות בין סוף 1962 לסוף 1963 הסתכם ב־222.4 מיליון ל"י (74.1 מיליון דולר), והפירעון המוקדם של חובות חוץ — ב־148.7 מיליון ל"י (49.6 מיליון דולר). למעשה התרכזה כל תוספת היתרות בבנק ישראל, שכן אצל המוסדות הבנקאיים חל גידול רב יותר בהתחייבויות לחוץ לארץ מאשר בנכסי מטבע החוץ.

בסוף 1963 הגיע סכום נכסי מטבע החוץ ברוטו ברשות מערכת הבנקאות ל־1,950 מיליון ל"י (650 מיליון דולר). מזה הוחזקו 537 מיליון דולר על־ידי בנק ישראל, ו־113 מיליון דולר — על ידי

דיאגרמה ט"ו"2

יתרות מטבע החוץ, לפי חודשים, 1960 עד 1963

המוסדות הבנקאיים. התחייבויות מערכת הבנקאות לחוץ לארץ הסתכמו בסוף 1963 ב-467 מיליון ל"י (156 מיליון דולר). והנכסים נטו במטבע חוץ הגיעו איפוא ל-1,484 מיליון ל"י (495 מיליון דולר).

סעיף ההתחייבויות העיקרי לחוץ לארץ הם פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח). יתרת הפת"ח הסתכמה בסוף 1963 ב-332 מיליון ל"י (כ-111 מיליון דולר). לאחר גידול של 35 מיליון ל"י במשך השנה. פיקדונות אלה הם בעיקרם לתקופה קצובה, והמוסדות הבנקאיים חייבים להפקיד 15 אחוזים מהם בבנק ישראל. ביתרה רשאים הם להשתמש למתן אשראי לתושבי חוץ או לתושבים מקומיים — אך לפי אישורים ספציפיים של המפקח על מטבע חוץ ובנק ישראל. המתכונת העונתית של צבירת מטבע החוץ ב-1963 היתה דומה לזו של השנים האחרונות, להוציא את 1962 (ראה דיאגרמה ט"ו-2). בחודשים ינואר עד אפריל עלה סכום נכסי מטבע החוץ נטו ב-123 מיליון דולר, בין מאי לאוקטובר חלה ירידה של 73 מיליון דולר, ובנובמבר ודצמבר חלה שוב עלייה של 24 מיליון דולר.¹

(ב) האשראי לממשלה

חוב הממשלה נטו למערכת הבנקאות עלה בין סוף 1962 לסוף 1963 ב-118.7 מיליון ל"י. אולם בסכום זה כלולה תוספת אשראי בסך 148.7 מיליון ל"י מבנק ישראל, במסגרת הסדר מיוחד, לשם פירעון מוקדם של חובות חוץ. בניכוי תוספת אשראי זו, שלמעשה לא היתה לה השפעה מוניטארית מרחיבה, חלה בחוב הממשלה למערכת הבנקאות ירידה של 30 מיליון ל"י. כב-1962, התרכזה הירידה בחוב הממשלה גם ב-1963 בארבעת החודשים הראשונים. בין ינואר לאפריל פחת החוב למערכת הבנקאות בסכום הניכר של 152 מיליון ל"י, ובניכוי האשראי, המיועד לפירעון מוקדם של חובות חוץ — ב-172 מיליון ל"י. ירידה זו נעוצה בעודף העונתי של התקבולים על התשלומים ברביע האחרון של שנת התקציב, הקשור במידה רבה בהכנסות המוגברות ממסים בחודשים ינואר עד מארס. התפתחויות אלה איפשרו לממשלה להפעיל בשנים האחרונות השפעה מוניטארית מצמצמת באותם חודשים שבהם גובר קצב הגידול של אמצעי התשלום, כתוצאה מהריכוז העונתי של ההמרה של מטבע-חוץ בחודשי השנה הראשונים. לעומת זאת, עלה החוב במידה ניכרת וברציפות החל ממאי ועד נובמבר. בחודשים אלה הסתכם הגידול בחוב, להוציא את האשראי לשם פירעון מוקדם של חובות חוץ, ב-174 מיליון ל"י, ויחד עם אשראי זה ביותר מ-300 מיליון ל"י. בדצמבר חלה ירידה של יותר מ-30 מיליון ל"י. הגידול בחוב הממשלה למערכת הבנקאות בסך 118.7 מיליון ל"י מורכב מעלייה של 74.6 מיליון ל"י בחוב לבנק ישראל, ושל 44.1 מיליון ל"י — בחוב למוסדות הבנקאיים. אולם הגידול בחוב למוסדות הבנקאיים כולל גם רכישת ניירות ערך ממשלתיים בסך של 21.5 מיליון ל"י מבנק ישראל, במסגרת היתרה הבלתי מנוצלת של 22 האחוזים של האשראי המוכון המשוחרר מנזילות.² פעולה זו נרשמה במאזנים כירידה באשראי לממשלה מבנק ישראל וכעלייה באשראי לממשלה מהמוסדות הבנקאיים.

(ג) האשראי הבנקאי לציבור

(1) הרחבת האשראי — יתרת האשראי הבנקאי לציבור עלתה ב-1963 ב-198.6 מיליון ל"י, שהן 19.5 אחוזים, לעומת גידול של 17.3 אחוזים בשנת 1962,³ וגידול שנתי ממוצע של

¹ אם נוסיף לצבירת היתרות את הפירעון המוקדם של חובות חוץ, נקבל את ההתפתחות הבאה: בחודשים ינואר עד מאי — עלייה של 146 מיליון דולר, בחודשים יוני עד אוקטובר — ירידה של 47 מיליון דולר, בחודשים נובמבר ודצמבר — עלייה של 25 מיליון דולר. בסך הכל — עלייה של 124 מיליון דולר.

² יתרת הסכום בסך 22.6 מיליון ל"י כוללת אשראי בסך 8.7 מיליון ל"י מהאמצעים החופשיים של המוסדות הבנקאיים שנלקחו במטרה לנמנע הרחבת אשראי לציבור וסכום זה הופקד עלידי הממשלה בבנק ישראל.

³ להוציא את הפרשי הפיתוח וההצמדה.

לוח ט"ו 11

חוב הממשלה למערכת הבנקאות, 1958 עד 1963

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

סך כל חוב הממשלה	סך הכל	למוסדות בנקאיים			לבנק ישראל			התקופה
		בניכוי : פיקדונות נסו	אשראי לזמן ארוך וניירות ערך	אשראי שוטף, נסו	סך הכל	בניכוי : חשבונות הון	אשראי לזמן ארוך וניירות ערך	אשראי שוטף, נסו
356.8	67.7	20.6	42.5	45.8	289.1	19.9	214.8	94.2
361.9	44.2	18.2	49.1	13.3	317.7	20.4	319.7	18.4
357.8	41.0	20.3	57.2	4.1	316.8	20.3	321.7	15.4
309.8	34.3	26.5	53.8	7.0	275.5	20.3	351.8	-56.0
14.4	45.5	*** 31.5	60.8	** 16.2	* -31.1	21.0	242.6	-252.7
133.1	89.6	19.2	64.2	**** 44.6	43.5	22.3	221.6	-155.9
-37.3	54.9	28.9	69.2	14.6	-92.2	24.8	238.1	-305.5
-74.3	62.2	26.6	73.8	15.0	-136.5	26.8	232.6	-342.2
-127.7	52.9	25.8	62.8	15.9	-180.5	26.1	242.5	-396.9
-137.4	55.7	24.6	64.0	16.3	-193.0	26.5	243.0	-409.6
-77.3	78.6	24.6	61.6	41.6	-155.9	28.1	221.6	-349.5
-36.9	90.7	23.0	60.8	52.9	-127.6	29.4	208.3	-306.5
-1.6	89.1	22.1	57.1	54.1	-90.7	32.5	212.1	-270.3
29.4	76.5	20.9	54.7	42.6	-47.1	31.7	221.4	-236.7
78.2	61.7	20.3	42.1	39.9	16.5	35.3	223.1	-171.2
147.8	74.1	20.3	53.1	41.3	73.7	48.0	221.6	-99.9
163.1	82.2	18.8	54.2	46.7	80.9	42.6	220.1	-96.5
133.1	89.6	19.2	64.2	44.6	43.5	22.3	221.6	-155.9

* לרבות ירידה של 229.0 מיליון ל"י הנובעת מחישוב לפי שער המטבע החדש.

** לרבות עלייה של 1.5 מיליון ל"י הנובעת מחישוב לפי השער החדש

*** לרבות עלייה של 7.0 מיליון ל"י הפרשי הצמדה.

**** לרבות שטרי התחייבות ממשלתיים בסך 21.5 מיליון ל"י, שנרכשו במשך שנת 1963 מבנק ישראל.

האשראי לציבור באמצעות מערכת הבנקאות, 1958 עד 1963 *

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

התקופה	מבנק ישראל	ממוסדות בנקאיים	סך כל האשראי הבנקאי	כנגד פיקדונות הממשלה	מפיקדונות הממשלה למתן הלוואות	סך הכל (3)+(4)+(5)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1958	27.6	377.5	405.1	64.7	101.0	570.8
1959	33.6	470.5	502.2	67.4	116.2	685.8
1960	52.0	582.1	634.1	65.4	118.1	817.6
1961	56.4	730.7	787.1	53.5	177.1	1,017.7
1962	**71.9	***946.9	1,018.8	84.9	****258.2	1,361.9
1963	85.7	1,131.8	1,217.4	45.4	314.1	1,576.9
1963 ינואר	63.4	949.5	1,012.9	80.8	259.4	1,353.1
פברואר	61.0	971.4	1,032.4	75.5	258.9	1,366.8
מרס	53.3	1,020.1	1,073.4	80.1	257.1	1,410.6
אפריל	42.3	1,022.0	1,064.3	73.8	256.6	1,394.7
מאי	51.7	1,010.5	1,062.2	68.4	267.4	1,398.0
יוני	43.9	1,046.3	1,090.2	64.3	274.9	1,429.4
יולי	55.1	1,057.2	1,112.3	60.1	272.7	1,445.2
אוגוסט	49.6	1,082.3	1,131.9	55.1	296.9	1,483.9
ספטמבר	53.2	1,112.5	1,165.7	53.0	299.2	1,517.9
אוקטובר	55.4	1,117.7	1,173.1	47.8	298.0	1,518.9
נובמבר	55.1	1,141.7	1,196.8	45.3	318.3	1,560.4
דצמבר	85.7	1,131.8	1,217.4	45.4	314.1	1,576.9

* להוציא את האשראי לתושבי חוץ.

** לרבות עלייה של 38.0 מיליון ל"י כתוצאה משיערוך יתרת האשראי במבצע חוץ עם שינוי השער.

*** לרבות הפרשי פיצות והצמדה בסכום של 82.5 מיליון ל"י.

**** לרבות הפרשי הצמדה בסכום של 14.7 מיליון ל"י.

23.4 אחוזים בשנים 1958 עד 1961. בתוספת האשראי בשנת 1963 כלול סכום של 38.9 מיליון ל"י של אשראי מתוך פיקדונות צד שלישי, אשר אינו כרוך בהרחבת אמצעי התשלום.¹ הרחבת האשראי הבנקאי הרגיל לציבור מסתכמת, אפוא, ב-159.7 מיליון ל"י. סכום זה כולל ניכיון משנה של שטרות הציבור על-ידי בנק ישראל בסכום של 12.3 מיליון ל"י,² אשראי מהמוסדות הבנקאיים

¹ אשראי זה ניתן ברובו לתקופות בינוניות ובהצמדה למדד המחירים לצרכן. על הפיקדונות הללו למתן הלוואות לא חלות הוראות הנוגעות להגדלת, וניתן להשתמש במלוא הסכום למטרות מאושרות. רק כנגד אותו חלק מהפיקדונות, שלא נוצל עדיין, יש להחזיק נכסים נוזלים בשיעור של 90 אחוזים.

² לפי לוח ט"ו-12 עלה ניכיון המשנה ב-13.8 מיליון ל"י, אך כאן כלול סכום של 1.5 מיליון ל"י של רכישה חוזרת של שטרות שנמכרו על ידי בנק ישראל קודם לכן למוסדות הבנקאיים במסגרת הבלתי מנוצלת של 22 אחוזים של שחרורים מנוזלות.

במטבע ישראלי בסך של 105.2 מיליון ל"י, ובמטבע חוץ — בסך 42.2 מרבית תוספת האשראי הבנקאי הרגיל לציבור במשך שנת 1963 היתה מיועדת למימון היצוא (ראה להלן).

תוספת ניכיון המשנה של שטרות על-ידי בנק ישראל משקפת, למעשה, במלואה את השתתפותו של הבנק בקרנות המשותפות למימון היצוא, שגדלו ב-1963 בהיקף ניכר. הגידול באשראי לציבור במטבע חוץ מהמוסדות הבנקאיים ב-1963 היה רב במיוחד¹, והוא ניתן מתוך פיקדונות תושבי חוץ או מתוך מקורות אחרים של מטבע חוץ שברשות המוסדות הבנקאיים, בתוקף אישורים מיוחדים, מחוץ למסגרת הנזילות הרגילה. אשראי זה ניתן באישור המפקח על מטבע חוץ ובנק ישראל והוא נועד ברובו למימון יבוא² ויצוא, וכן למימון פעולות של חברות ישראליות בארצות אחרות. בחלקו ניתן אשראי זה כתחליף לאשראי קיים מחוץ לארץ ליצואנים מקומיים לשם מימון יבוא לשם יצוא³, ולכן לא היתה לו השפעה מוניטארית מרחיבה.

מתוך הגידול באשראי הרגיל במטבע ישראלי מהמוסדות הבנקאיים, בסך 105.2 מיליון ל"י, ניתנו 8.5 מיליון ל"י בהכוונת בנק ישראל במסגרת השחרורים מנזילות. בנק ישראל נמנע מלהתיר את ניצול מלוא מכסת 22 האחוזים שבמסגרת האשראי המוכון, המשוחרר מנזילות — מכסה שהלכה וגדלה עם העלייה המהירה בהיקף הפיקדונות החייבים בנזילות. בסכומים הבלתי מנוצלים רכשו המוסדות הבנקאיים שטרי התחייבות קיימים של הממשלה מתוך תיק בנק ישראל. האשראי המשוחרר מנזילות במסגרת הקרן למימון היצוא הוגדל ביותר מ-33 מיליון ל"י — רובו תוספת של אשראי ורק חלקו העברה מהקרנות הישנות למימון היצוא — ואילו יתרת האשראי המוכון, שלא למטרת מימון היצוא, הוקטנה.

האשראי הרגיל לציבור במטבע ישראלי, שלא בהכוונת בנק ישראל, גדל ב-96.7 מיליון ל"י. עלייה זו חלה למרות העלאת שיעורי הנזילות בחודשים ינואר עד אוקטובר ב-5 נקודות, בשיעור של חצי נקודה לחודש, והיא פרי הגידול העצום בסכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים, שהסתכם ב-1963 ב-174 מיליון ל"י (ראה לוח ט"ו-16). המוסדות הבנקאיים הגדילו גם את ההון העצמי הגלוי שלהם ב-81 מיליון ל"י⁴, ומקור זה הביא להגדלת עודף הנכסים הנזילים שלהם ואיפשר להם להרחיב את האשראי והשקעות אחרות⁵. חלק מגידול האשראי היה כרוך בהגדלת הגירעון האסור בנזילות — גירעון זה גדל בין סוף 1962 לסוף 1963 ב-10 מיליון ל"י.

מלבד הרחבת האשראי הבנקאי הרגיל לציבור, נמשך ב-1963 הגידול המהיר בהיקף האשראי בתיווכם של המוסדות הבנקאיים. יתרת "תיווך השטרות" גדלה מ-260 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-430 מיליון ל"י בערך בסוף 1963 — גידול של 170 מיליון ל"י. בסוף 1963 היו כ-64 אחוזים מאשראי זה בערבותם של המוסדות הבנקאיים.

עסקות אלה נבדלות מאשראי בנקאי רגיל, שכן אינן כרוכות ביצירת אמצעי תשלום חדשים, אלא בהעברת כוח קנייה מרשות המלווה לרשות הלווה בלבד. אולם אין ספק, שהתרחבות העסקות הללו מביאה להגדלת הביקוש הכספי במשק באמצעות הגברת מהירות המחזור של אמצעי

¹ ב-1962 חלה ירידה ביתרת אשראי זה ב-3.3 מיליון ל"י, אם אין כוללים את הפרשי השיעור של היתרה הקיימת ביום הפיחות.

² בעיקר יבוא לשם יצוא.

³ במיוחד לרכישת יהלומי גלם, שהוכללה במסגרת קרנות היצוא.

⁴ גידול ההון הנפרע ב-44 מיליון ל"י וגידול הקרן השמורה ב-37 מיליון ל"י.

⁵ יש להבחין בין המשמעות של הגדלת הון עצמי לגבי בנק בודד לבין משמעותה לגבי כלל המוסדות הבנקאיים. בנק בודד זוכה עלידי הגדלת ההון העצמי בתוספת של נכסים נזילים, ואילו כלל המוסדות הבנקאיים יוכו בתוספת, רק אם מקור ההון החדש הוא חוץ לארץ או מלאי המזומנים שבידי הציבור. במידה שגיוס ההון החדש מקורו בפיקדונות הציבור, המחייבים החזקת נכסים נזילים, משתחררים נכסים נזילים למטרת אשראי והשקעות, מבלי שגדל סכום הנכסים הנזילים של כלל המוסדות הבנקאיים.

האשראי לציבור ממערכת הבנקאות, לפי המקור וענף הייעוד, 31 בדצמבר 1963*

ייעוד האשראי	בהכונת בנק ישראל **	שלא בהכונת בנק ישראל	סך כל האשראי הבנקאי (1)+(2)	אשראי כנגד פיקדונות הממשלה	סך הכל (3)+(4)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
אחזים					
החקלאות	87.3	81.6	168.9	1.3	170.2
התעשייה	163.9	322.6	486.5	31.0	517.5
הבנייה	8.2	63.4	71.6	3.4	75.0
המסחר	26.2	87.1	113.3	4.5	117.8
השירותים הציבוריים	22.9	7.1	30.0	0.1	30.1
הרשויות המקומיות	5.7	53.7	59.4	—	59.4
מוסדות אשראי וכספים	0.8	27.8	28.6	0.1	28.7
המוסדות הלאומיים	20.9	5.2	26.1	0.1	26.2
השירותים	6.5	50.0	56.5	1.1	57.6
אנשים פרטיים	—	121.5	121.5	2.0	123.5
שונות ***	5.2	49.8	55.0	1.8	56.8
סך הכל	347.6	869.8	1,217.4	45.4	1,262.8
מיליוני ל"י					
החקלאות	25.1	9.4	13.9	2.9	13.5
התעשייה	47.2	37.1	40.0	68.3	41.0
הבנייה	2.4	7.3	5.9	7.5	5.9
המסחר	7.5	10.0	9.3	9.9	9.3
השירותים הציבוריים	6.6	0.8	2.5	0.2	2.4
הרשויות המקומיות	1.6	6.2	4.9	—	4.7
מוסדות אשראי וכספים	0.2	3.2	2.3	0.2	2.3
המוסדות הלאומיים	6.0	0.6	2.1	0.2	2.1
השירותים	1.9	5.7	4.6	2.4	4.6
אנשים פרטיים	—	14.0	10.0	4.4	9.8
שונות ***	1.5	5.7	4.5	4.0	4.5
סך הכל	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* לרבות הפרשי הצמדה

** לרבות נכיון משנה מכנק ישראל ואשראי מוכווני הניתן על-ידי המוסדות הבנקאיים.

*** לרבות אשראי לבעלי מלאכה.

התשלום.¹ בנק ישראל הגיש בראשית 1964 לאישור הצעת חוק לתיקון פקודת הבנקאות, שתכליתה לאפשר לו, בין השאר, להגביל את היקף הערבויות הפינאנסיות הניתנות במסגרת עסקות אלה. באשראי, שניתן באמצעות המוסדות הבנקאיים כנגד פיקדונות הממשלה, בעיקר לחיובי מסים, חלה בין סוף 1962 לסוף 1963 ירידה ניכרת של 39.5 מיליון ל"י. ירידה זו קשורה בפירעון חובות הנובעים ממסי היתר, שהוטלו מיד לאחר הפיחות על מלאי שיובא בשער החליפין הישן, וכן בצמצום האשראי לחיובי מס הכנסה. באשראי מתוך פיקדונות הממשלה חל גידול של 55.9 מיליון ל"י. זהו אשראי לזמן ארוך הניתן במסגרת תקציבי הפיתוח של הממשלה. חלק מהתוספת אינה בבחינת אשראי חדש, אלא העברת חובות קיימים לממשלה במישרין לידי המוסדות הבנקאיים.

(2) ייעוד האשראי — מרבית תוספת האשראי הבנקאי הרגיל לציבור ב־1963 ניתנה במסגרת קרנות היצוא, והיא נועדה, למעשה, למימון היצוא התעשייתי. היצואנים מקבלים כיום את מלוא צרכי המימון, החל במימון יבוא חומרי הגלם ותהליך הייצור וכלה במימון המשלוחים בריבית של 6 אחוזים. הקרנות החדשות למימון היצוא החלו לפעול במחצית השנייה של 1962, אולם עיקר התפתחותן חלה ב־1963, והיא הביאה להגדלה ניכרת בהיקף האשראי, שהועמד לרשות היצואנים, ולהפחתה ניכרת בהוצאות המימון שלהם. למעשה הופנו לייעוד זה מלוא התוספת של ניכיון המשנה על ידי בנק ישראל ושל האשראי במסגרת השחרורים מנזילות, וכן גם חלק ניכר מהאשראי הבנקאי הרגיל.

חלק גדול ממימון היבוא לשם יצוא נעשה כיום באמצעות הקרנות וההסדרים המיוחדים שבהשתתפות בנק ישראל ובניהולו. בקרן המיוחדת ליבוא לשם יצוא משתתף בנק ישראל ב־30 אחוזים באמצעות ניכיון משנה. שאר 70 האחוזים ניתנים על ידי המוסדות הבנקאיים מתוך קווי אשראי מחוץ לארץ או מתוך פיקדונות תושבי חוץ. באשראי שבמסגרת ההסדר למימון יבוא יהלומים נמוך יותר חלקו של בנק ישראל, ובסוף 1963 הוא היה קצת למעלה מ־20 אחוזים. ניכיון המשנה של שטרות על־ידי בנק ישראל בשער ריבית נמוך מוריד את שער הריבית הממוצע במסגרת ההסדרים הללו ל־6 אחוזים.² היתרה הכוללת של האשראי במסגרות אלה הגיעה בסוף 1963 ל־72.3 מיליון ל"י.

קרן נפרדת וגדולה יותר בהיקפה מיועדת למימון רכישות חומרי גלם מקומיים ולמימון תהליך הייצור והמשלוחים עד קבלת התמורה של היצוא. קרן זו הוקמה בספטמבר 1962 בשיתוף עם משרד האוצר, משרד המסחר והתעשייה והמוסדות הבנקאיים. חלקם של בנק ישראל והממשלה מגיע ל־40 אחוזים, וזה של המוסדות הבנקאיים ל־60 אחוזים — 30 אחוזים מכספיהם החופשיים ו־30 אחוזים במסגרת האשראי המשוחרר מנזילות. הריבית על האשראי מקרן זו הופחתה בראשית 1963 מ־7½ ל־6 אחוזים. יתרת הקרן גדלה מ־31.4 מיליון ל"י בסוף 1962 ל־144.6 מיליון ל"י בסוף 1963 — גידול של 113.2 מיליון ל"י. מכלל הגידול כ־22 מיליון ל"י מקורם בהעברת כספים מקרנות אחרות לאשראי לצורכי יצוא למסגרת קרן זו. הקרנות האחרות נתחסלו בהדרגה עם העברת פעולותיהן לקרן החדשה. התוספת הנקייה של האשראי במסגרת הקרן הגיעה, איפוא, ל־91 מיליון ל"י. נוסף לכך הורחב במשך השנה האשראי ממוסדות בנקאיים במטבע חוץ, בעיקר לשם מימון משלוחי יצוא ב־8.6 מיליון ל"י.³ כלל הגידול באשראי הבנקאי הרגיל לציבור (להוציא את האשראי מתוך פיקדונות למתן הלוואות) הסתכם ב־1963 ב־159.7 מיליון ל"י.

ההסדרים החדשים לשם מימון היצוא וההתפתחות המהירה בהיקף הקרנות למימון היצוא התעשייתי התבטאו בשינויים בהתפלגות האשראי הבנקאי לפי ענפים. קרוב לשלושה רבעים

¹ דיון מפורט יותר על התפתחותן של שוק תיווך השטרות והשפעתו האינפלציונית הובא בדו"ח בנק ישראל 1962, פרק י"ד, סעיף (4) (א).

² האשראי למימון יבוא היהלומים ניתן בריבית של 6½ אחוזים.

³ חלק הארי — למימון משלוחי יהלומים.

מתוספת האשראי הבנקאי הכולל לציבור ב־1963 נועדו לתעשייה. בולט בייחוד גידול חלקו של הענף במסגרת האשראי הבנקאי המוכווני — עלייה של 72 מיליון ל"י לעומת ירידה באשראי המוכווני למרבית הענפים האחרים. משקל התעשייה באשראי הבנקאי לציבור עלה מ־33.5 אחוזים בסוף 1962 ל־40 אחוזים בסוף 1963. לעומת זאת, חלה ירידה של 19 מיליון ל"י באשראי כנגד פיקדונות הממשלה, בעיקר לחיבי מסים, הניתן לתעשייה. אם נוסיף גם אשראי זה לאשראי הבנקאי לציבור, תהיה העלייה במשקל התעשייה קטנה יותר במקצת — מ־35.4 ל־41 אחוזים.

לוח ט"ו-14

האשראי הבנקאי לציבור, לפי ענף הייעוד, 1958 עד 1963*

(סוף התקופה)

ייעוד האשראי	1958	1959	1960	1961	1962 **	1963 ****
מיליוני ל"י						
החקלאות	114.4	129.7	143.4	157.4	176.6	170.2
התעשייה	130.5	163.6	214.4	264.4	392.5	517.5
הבנייה	28.2	36.9	42.6	52.1	62.5	75.0
המסחר	54.0	68.1	77.1	82.2	114.1	117.8
השירותים הציבוריים	21.4	24.4	33.9	31.8	38.5	30.1
הרשויות המקומיות	7.0	7.7	10.3	32.7	58.5	59.4
מוסדות אשראי וכספים	7.5	13.9	14.3	21.9	27.5	28.7
המוסדות הלאומיים	14.8	17.6	29.0	34.7	38.4	26.2
השירותים	25.9	29.4	36.2	44.7	47.2	57.6
שונות ***	66.7	78.6	97.0	119.5	152.1	180.3
סך הכל	470.4	569.9	698.4	841.4	1,107.9	1,262.8
אחוזים						
החקלאות	24.3	22.7	20.5	18.7	15.9	13.5
התעשייה	27.8	28.7	30.7	31.4	35.4	41.0
הבנייה	6.0	6.5	6.1	6.2	5.6	5.9
המסחר	11.5	11.9	11.4	9.8	10.3	9.3
השירותים הציבוריים	4.5	4.4	4.7	3.8	3.5	2.4
הרשויות המקומיות	1.5	1.3	1.5	3.9	5.3	4.7
מוסדות אשראי וכספים	1.6	2.4	2.0	2.6	2.5	2.3
המוסדות הלאומיים	3.1	3.1	4.2	4.1	3.5	2.1
השירותים	5.5	5.2	5.2	5.3	4.3	4.6
שונות ***	14.2	13.8	13.8	14.2	13.7	14.2
סך הכל	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* לרבות אשראי לחיבי מס כנגד פיקדונות הממשלה.

** לרבות הפרשי הפיחות בסך 61.2 מיליון ל"י והפרשי הצמדה בסך 34.8 מיליון ל"י. עיקר הפרשי הפיחות הם באשראי לתעשייה, לשירותים הציבוריים ולמוסדות הלאומיים. עיקר הפרשי הצמדה הם באשראי לתעשייה ולרשויות מקומיות.

*** לרבות אשראי לפרטיים.

**** לרבות הפרשי הצמדה.

חלקה של החקלאות באשראי הבנקאי לציבור נמצא בירידה זה כמה שנים, בעיקר בגלל ירידת חלקו של הענף בהשקעות וביצוא. ב-1963 חלה גם ירידה מוחלטת באשראי לחקלאות (ראה לוח ט"ו-14), אולם ירידה זו משקפת את צמצום האשראי המוכון לפרדסנות, שהכנסותיה מיצוא עלו בצורה תלולה, בעוד שבאשראי לשאר ענפי החקלאות חלה עלייה.

5. נזילות המוסדות הבנקאיים¹

בשנת 1963 חל גידול רב בשיעור הנזילות של המוסדות הבנקאיים. שיעור הנזילות השנתי הממוצע עלה מ-36.7 אחוזים ב-1962 ל-42.4 אחוזים ב-1963.² בין סוף 1962 לסוף 1963 עלה שיעור הנזילות מ-39.4 אחוזים ל-46.6 אחוזים.³ סכום הנכסים הנזילים הרגילים של המוסדות הבנקאיים עלה ב-174 מיליון ל"י, שהן כ-50 אחוזים. כן רכשו המוסדות הבנקאיים בכספים הבלתי מנוצלים, שבמסגרת השיחרורים מנזילות, תוספת של שטרות מבנק ישראל בסך של 20 מיליון ל"י. סכום הפיקדונות, שעליהם חלה חובת הנזילות הרגילה, עלה במשך השנה ב-233 מיליון ל"י, שהן 26 אחוזים.

עלייה רבה זו בנזילות נעוצה בעיקרה ברכישת מטבע חוץ על-ידי בנק ישראל בממדים גדולים, תוך כדי החמרת הוראות הנזילות. הצבירה המוגברת של מטבע חוץ ב-1963, ביחוד בחודשים הראשונים, השתקפה בגידול מהיר בסכום הנכסים הנזילים שברשות המוסדות הבנקאיים, שכן מרבית התוספת למטבע חוץ הומרה במטבע מקומי, וחלק גדול מתמורת ההמרה הופקד על-ידי הציבור במוסדות הבנקאיים. אולם העלאת שיעורי הנזילות ב-5 נקודות בחודשים ינואר עד אוקטובר חייבה את המוסדות הבנקאיים לעקר את מרבית התוספת לנכסים הנזילים, ובכך נמנע השימוש בה לשם הרחבת האשראי. שיעורי הנזילות הפורמליים הועלו מ-64 אחוזים בסוף דצמבר 1962 ל-69 אחוזים בסוף אוקטובר 1963, כשההעלאה נעשית בשיעור של חצי נקודה לחודש. נוסף לכך, נמנע בנק ישראל מלהתיר את ניצול מלוא מכסת 22 האחוזים שבמסגרת האשראי המוכון, המשוחרר מנזילות, דבר שכמוהו כהעלאת שיעור הנזילות בפועל. הבנקים היו רשאים אמנם לרכוש במסגרת זו שטרות קיימים של הציבור והממשלה מתוך תיק השטרות של בנק ישראל, ובמידה שרכישה כזו אמנם נעשתה, אין הגידול האמיתי בשיעור הנזילות בפועל משתקף בלוח ט"ו-16.⁴

הנתונים לגבי שנת 1963 בלוח ט"ו-15 (טורים 2 ו-3), הלקוחים מתוך מאזן בנק ישראל, כוללים את האשראי לממשלה, לשם פדיון מוקדם של חובות חוץ, בסך 148.7 ל"י, שלא היה כרוך בהגדלת הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים. לאחר ניכוי סכום זה מתברר, שגורם ההרחבה הבלעדי כמעט ב-1963 היה צבירת מטבע חוץ בבנק ישראל. השינויים באשראי נטו לציבור ולממשלה בשנים 1962 ו-1963 כוללים גם את הרכישה והמכירה של שטרות על-ידי המוסדות הבנקאיים.

מצד שני, מנע הגידול הרב בסכום המזומנים שבידי הציבור גידול רב יותר בהיקף הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים. המזומנים שבידי הציבור גדלו ב-1963 ב-115.7 מיליון ל"י לעומת גידול של 65.2 מיליון ל"י בלבד ב-1962. לגורם זה היתה איפוא השפעה מצמצמת חזקה בהרבה ב-1963, והיא היתה בולטת ביחוד ברביע הראשון של השנה, שבו גדל סכום המזומנים

¹ הדיון מתייחס לשיעורי הנזילות הרגילים במטבע ישראלי בלבד. כלומר, לאותם הפיקדונות שהיו חייבים בסוף 1962 בנזילות של 64 אחוזים, אשר הועלתה במשך 1963 ל-69 אחוזים.

² שיעור הנזילות השנתי הממוצע ב-1961 היה 33.6 אחוזים.

³ אם נוסיף לנכסים הנזילים גם את רכישת השטרות מבנק ישראל במסגרת השיחרורים מנזילות, נקבל עלייה גדולה יותר – מ-41.1 ל-49.8 אחוזים.

⁴ בסכום הנכסים הנזילים בלוחות ט"ו-15 וט"ו-16 לא נכללו השטרות שנרכשו מבנק ישראל.

השינויים בנכסים הנזילים שבידי המוסדות הבנקאיים*, לפי המקור, 1958 עד 1963

(סוף התקופה)

התקופה	אשראי מבנק ישראל		מטבע חוץ נטו בבנק ישראל	יתרות עובר ושב נטו בין המוסדות הבנקאיים במטבע ישראלי	סך כל (1)+(2)+(3) +(4)	מזומנים ביד הציבור ****	יתרות מטבע חוץ נטו של המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל	נכסים נזילים במטבע ישראלי כנגד פיקדונות, החייבים בנזילות של 90 ושל 100 אחוזים *****	סך כל הניכויים (6) + (7) + (8)	נכסים נזילים רגילים במטבע ישראלי (5) — (9)
	לממשלה ***	לציבור נטו **								
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1958	27.2	289.1	162.0	8.6	486.9	251.5	38.3	19.2	309.0	177.8
1959	31.2	317.7	199.4	0.2	548.5	260.0	80.8	19.3	360.1	188.4
1960	48.3	316.8	342.1	0.5	707.7	299.6	136.4	24.7	460.7	247.0
1961	54.5	275.6	477.4	0.4	807.9	344.2	213.4	13.3	570.9	237.0
1962	66.9	-31.1	1,247.2	1.1	1,284.1	409.4	490.4	26.5	926.3	357.8
1963	79.3	43.5	1,543.5	0.3	1,666.6	525.1	575.0	34.5	1,134.6	532.0
ינואר 1963	51.5	-92.2	1,349.5	2.0	1,310.8	418.0	495.3	25.6	938.9	371.9
פברואר	43.0	-136.5	1,442.6	0.3	1,349.4	448.7	504.9	26.0	979.6	369.8
מארס	29.4	-180.5	1,557.5	2.8	1,409.2	476.2	524.7	24.5	1,024.5	383.8
אפריל	36.3	-193.0	1,625.7	0.5	1,469.5	483.7	521.7	27.9	1,033.3	436.2
מאי	43.3	-155.9	1,627.9	1.4	1,516.7	493.5	533.7	30.0	1,057.2	459.5
יוני	38.1	-127.6	1,603.8	1.9	1,516.2	501.2	533.3	35.5	1,070.0	446.2
יולי	50.0	-90.7	1,567.7	0.7	1,527.7	508.2	538.0	33.1	1,079.3	448.4
אוגוסט	41.3	-47.1	1,550.3	1.2	1,545.7	510.4	537.2	31.2	1,078.8	466.1
ספטמבר	41.3	16.5	1,530.9	1.9	1,590.6	524.0	549.0	33.6	1,106.6	484.0
אוקטובר	46.4	73.7	1,478.2	2.2	1,600.5	528.8	556.8	32.4	1,118.0	482.5
נובמבר	46.7	80.9	1,487.0	1.8	1,616.4	535.4	567.3	31.4	1,134.1	482.3
דצמבר	79.3	43.5	1,543.5	0.3	1,666.6	525.1	575.0	34.5	1,134.6	532.0

* הנכסים הנזילים הם לאהר ניכוי הנכסים הנזילים המוחזקים כנגד פיקדונות ההיבטים בנזילות של 90 ו-100 אחוזים.

** בניכוי פיקדונות המוסדות הבנקאיים, לרבות הבנקים להשקעות, בבנק ישראל. הנתונים לשנים 1962 ו-1963 הם יתרות מאזניות, המושפעות גם מהמכירה והרכישה של שטרות על ידי המוסדות הבנקאיים בסכומים הבלתי מנוצלים שבמסגרת 22 האחוזים של האשראי המוכרן המשוחרר מנזילות.

*** היתרות בשנת 1968 כוללות גם האשראי שנתקבל מבנק ישראל לשם סירעון מוקדם של חובות לחוץ לארץ, אשר למעשה לא היה לו כלל השפעה של הנדלת סכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים. כן כלולה כאן המכירה והרכישה של שטרי התחייבות של הממשלה למוסדות הבנקאיים בסכומים הבלתי מנוצלים שבמסגרת 22 האחוזים של האשראי המוכרן המשוחרר מנזילות.

**** לרבות המזומנים כקופת בנק התקלאות לישראל.

***** להוציא פיקדונות עובר ושב, המוחזקים עבור מוסדות בנקאיים, שנרשמו נטו בטור (4).

נזילות המוסדות הבנקאיים * במטבע ישראל, 1958 עד 1963

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

התקופה	יתרות נזילות במטבע ישראלי בבנק ישראל	מזומנים בקופות הבנקים	יתורת עובר ושב נטו במטבע ישראלי בין המוסדות הבנקאיים	נכסים נזילים במטבע ישראלי, המוחזקים כנגד פיקדונות החייבים בנזילות של 100 ו-90 אחוזים **	סך כל הנכסים הנזילים הרגילים במטבע ישראלי (1)+(2) +(3)-(4)	פיקדונות החייבים בנזילות רגילה	שיעור הנזילות $\frac{(5)}{(6)} \times 100$
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1958	175.8	12.6	8.6	19.2	177.8	453.7	38.8
1959	194.5	13.0	0.2	19.3	188.4	515.7	36.5
1960	254.9	16.3	0.5	24.7	247.0	647.9	38.0
1961	230.5	19.4	0.4	13.3	237.0	693.4	34.2
1962	361.4	21.8	1.1	26.5	357.8	909.2	39.4
1963	540.8	25.3	0.3	34.5	531.9	1,142.1	46.6
1963 ינואר	370.8	24.7	2.0	25.6	371.9	932.9	39.9
פברואר	370.6	25.0	0.3	26.0	369.8	951.9	38.8
מארס	378.1	27.4	2.8	24.5	383.8	974.6	39.4
אפריל	433.9	29.7	0.5	27.9	436.2	1,022.3	42.7
מאי	461.5	26.6	1.4	30.0	459.5	1,049.8	43.8
יוני	451.8	28.1	1.9	35.5	446.3	1,066.6	41.8
יולי	451.4	29.4	0.7	33.1	448.4	1,063.9	42.1
אוגוסט	468.8	28.0	1.2	31.2	466.8	1,085.1	43.0
ספטמבר	485.6	30.0	1.9	33.6	483.9	1,114.3	43.4
אוקטובר	482.9	29.7	2.2	32.4	482.4	1,104.3	43.7
נובמבר	483.6	28.4	1.8	31.4	482.4	1,106.3	43.6
דצמבר	540.8	25.3	0.3	34.5	531.9	1,142.1	46.6

* המספרים בלוח זה שונים במידת מה מאלה, המתפרסמים על ידי המפקח על הבנקים, משתי סיבות: אין הם כוללים את בנק החקלאות; והיתרות הנזילות כאן הן לפי מאזן בנק ישראל, בעוד שנתוני המפקח מבוססים על מאזני המוסדות הבנקאיים. הנתונים על הנכסים הנזילים הרגילים, על הפיקדונות החייבים בנזילות רגילה, ועל שיעור הנזילות בפועל הם לאחר ניכוי הפיקדונות, החייבים בנזילות בשיעורים של 90 ו-100 אחוזים, והנכסים הנזילים המוחזקים כנגד פיקדונות אלה.

** להוציא פיקדונות עובר ושב המוחזקים עבור מוסדות בנקאיים; פיקדונות אלה רשומים נטו בטור (8).

ב-67 מיליון ל"י בקירוב¹. כן גדלו במשך השנה יתרות מטבע החוץ של המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל ב-84.6 מיליון ל"י. סכום זה משקף למעשה את אותו חלק של מטבע החוץ, שנרכש על ידי בנק ישראל ולא הומר במטבע מקומי — בייחוד יתרות הפו"ק המוחזקות במלואן בבנק ישראל² — ואשר אינו מביא משום כך לגידול הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים.

עליית הנכסים הנזילים ושיעורי הנזילות לא היתה אחידה, והיא תאמה בקווים כלליים את המתכונת העונתית בצבירת מטבע חוץ. בחמשת החודשים הראשונים של השנה עלה שיעור הנזילות מ-39.4 ל-43.8 אחוזים; בין יוני עד נובמבר הוא עמד פחות או יותר על הרמה של סוף מאי, ולאחר מכן עלה שוב במידה ניכרת בדצמבר והגיע ל-46.6 אחוזים. העלייה בחמשת החודשים הראשונים נעוצה בריכוז הצבירה של יתרות מטבע החוץ בתקופה זו. בחודשים יוני עד נובמבר חלה למעשה ירידה בסכום היתרות, אולם בעת ובעונה אחת עם זאת גדל האשראי לממשלה מבנק ישראל. העלייה בשיעור הנזילות בדצמבר קשורה בחלקה במכירה חוזרת של שטרות על ידי המוסדות הבנקאיים לבנק ישראל על מנת להראות שיפור בנזילות במאזני סוף השנה. כן צומצם בחודש זה סכום המזומנים שבידי הציבור וחודשה הצבירה של מטבע חוץ. המכירה החוזרת של שטרות לבנק ישראל בדצמבר הסתכמה ביותר מ-17 מיליון ל"י. אם נוסיף את יתרת השטרות, שנרכשה במסגרת 22 אחוזים של השיחורים מנזילות, לסכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים, תהיה עליית שיעור הנזילות בדצמבר מתונה בהרבה — מ-48.5 ל-49.8 אחוזים, לעומת הגידול מ-43.6 ל-46.6 אחוזים, המובא בלוח ט"ו-16.

הגירעון "המוכר" בנזילות עמד בסוף 1963 על 27 מיליון ל"י לעומת 38 מיליון ל"י בסוף 1962, ואילו הגירעון האסור גדל באותה תקופה מ-8 ל-18 מיליון ל"י.

6. התפתחות המוסדות הבנקאיים

בשנת 1963 נמשכה ההתרחבות המהירה בפעילות המוסדות הבנקאיים, אם כי בשיעור נמוך מאשר ב-1962, שהיתה שנה של גידול מהיר במיוחד. המאזן המאוחד של המוסדות הבנקאיים גדל ב-1963 ב-20 אחוזים והסתכם בסוף השנה ב-4,485 מיליון ל"י. שיעור הגידול ב-1962 הגיע ל-56 אחוזים, כשאנו כוללים את הפרשי השיעור, ול-37 אחוזים — בניכוי הפרשים אלה.

בצד הנכסים של המאזן בולט הגידול ביתרות בבנק ישראל, שהיווה קרוב ל-50 אחוזים מכלל גידול הנכסים, להוציא את החשבונות המקבילים. גידול זה מורכב בעיקר מעליית הפיקדונות במטבע ישראלי ופיקדונות הפו"ק, המופקדים בבנק ישראל. כן חל גידול רב יחסית באשראי לציבור, לרבות אשראי מתוך פיקדונות קופות הגמל והמוסדות הכספיים למתן הלוואות והאשראי במטבע חוץ לתושבים מקומיים. את השיעור הגבוה של הגידול בהלוואות לממשלה יש לזקוף לרכישת שטרי התחייבות קיימים של הממשלה מבנק ישראל, ככספים הבלתי מנוצלים שבמסגרת השחרורים מנזילות, ואין הוא משקף הרחבה ממשית של אשראי לממשלה.

בצד ההתחייבויות בולט בייחוד הגידול הרב בסעיף ההון העצמי הגלוי של המוסדות הבנקאיים. שנת 1963 עמדה בסימן גיוס כספים נרחב על-ידי מספר ניכר של מוסדות בנקאיים בשוק ההון המקומי ובחוץ-לארץ. הירידה במשקל ההון העצמי, שחלה במוסדות בנקאיים רבים ב-1962 בעקבות הגידול המהיר בהיקף המאזן ותנאי הגאות המיוחדים, ששררו בבורסה לניירות ערך ב-1963, המריצה בנקים רבים לפנות לשוק ההון לשם גיוס אמצעים נוספים. סעיף ההון העצמי הגלוי גדל במשך השנה ב-81 מיליון ל"י, שהן 76 אחוזים. משקלו של סעיף זה, כלומר ההון

¹ ראה סעיף 2, לעיל.

² ביתרות התמ"מ חלה, כאמור, ירידה.

הנכסים וההתייבויות של המוסדות הבנקאיים, 1962 ו-1963

(סוף התקופה)

העלייה או הירידה (-) מ' 1962 ל' 1963		אחוזים		מיליוני ל"י	
אחוזים	מיליוני ל"י	1963	1962	1963	* 1962
נכסים					
מזומנים ויתרות					
29.3	273.6	36.4	33.9	1,206.3	932.7
20.2	191.0	34.3	40.0	*** 1,137.7	946.7
164.3	28.1	1.4	0.6	45.2	17.1
בבנק ישראל					
הלוואות לציבור					
הלוואות לממשלה					
הלוואות לציבור					
4.8	16.4	10.8	12.5	359.6	343.2
9.2	28.6	10.2	11.4	339.3	310.7
מפיקדונות הממשלה					
נכסים במטבע חוץ					
19.4	29.3	5.4	5.5	180.1	150.8
15.1	6.2	1.4	1.5	47.3	41.1
גיירות ערך					
נכסי דלא גידי					
יתרות נטו					
-64.7	-3.3	0.1	0.2	1.8	5.1
במוסדות בנקאיים					
20.7	569.9	100.0	100.0	3,317.3	2,747.4
סך הכל					
ההתייבויות					
פיקדונות עובר ושב					
27.9	236.5	32.6	30.8	1,082.8	846.3
12.7	127.9	34.1	36.6	**** 1,132.5	1,004.6
29.5	104.1	13.8	12.8	456.9	352.8
0.9	3.5	11.4	13.7	379.3	375.8
75.9	80.9	5.7	3.9	187.5	106.6
27.7	17.0	2.4	2.2	78.3	61.3
ההתייבויות לחוץ לארץ**					
פיקדונות הממשלה					
הון עצמי					
חשבוניות אחרים, נטו					
20.7	569.9	100.0	100.0	3,317.3	2,747.4
סך הכל					
סעיפים מקבילים					
יתרות של בנקים					
10.6	5.7			59.7	54.0
ועבור בנקים					
ההתייבויות של לקוחות					
24.7	178.3			900.5	722.2
-0.3	-0.6			207.3	207.9
וערבויות לחשבון לקוחות					
חשבוניות אחרים					
18.6	183.4			1,167.5	984.1
סך הכל					
20.2	753.3			4,484.8	3,731.5
סך הכל כללי					

* לרבות הפרשי הפיחות וההצמדה.

** לרבות פיקדונות תושבי חוץ.

*** סכום זה גדול ב' 5.9 מיליון ל"י מהסכום המובא בלוח ט"ו-12, כיוון שהוא כולל הלוואות מבנק ישראל לבנקים בסכום זה.

**** סכום זה גדול ב' 5.9 מיליון ל"י מהסכום המובא בלוח ט"ו-17, כיוון שהוא כולל הלוואות מבנק ישראל לבנקים בסכום זה.

המוסדות הבנקאיים ופניפיהם, 1955 עד 1963

(סוף התקופה)

1963	* 1962	1961	1960	1959	1958	1957	1956	1955	
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3 הבנקים הגדולים
363	351	335	289	244	219	193	114	104	משרדים ראשיים
									סניפים
366	354	338	292	247	222	196	117	107	סך הכל
23	23	23	23	22	22	22	22	21	בנקים אחרים
180	168	151	111	83	72	67	61	52	משרדים ראשיים
									סניפים
203	191	174	134	105	94	89	83	73	סך הכל
25	26	27	29	42	52	59	93	94	אגודות שיתופיות לאשראי
76	72	72	60	54	48	49	79	74	משרדים ראשיים
									סניפים
101	98	99	89	96	100	108	172	168	סך הכל
51	52	53	55	67	77	84	118	118	כל המוסדות הבנקאיים
619	591	558	460	381	339	309	254	230	משרדים ראשיים
									סניפים
670	643	611	515	448	416	393	372	348	סך הכל

* מספרים מתוקנים.

הנפרע והקרנות הגלויות, בכלל ההתחייבויות, לרבות החשבונות המקבילים, עלה מ-2.9 ל-4.2 אחוזים.

בחשבונות המקבילים חל גידול של 18.6 אחוזים או 183 מיליון ל"י. עיקר הגידול קשור בעליית הערבויות הפינאנסיות של הבנקים בעקבות התרחבות עסקות תיווך השטרות.

כב-1962 חלה גם ב-1963 הרחבה קלה בלבד ברשת הסניפים. ב-1963 נוספו לכלל המוסדות הבנקאיים 28 סניפים חדשים, וב-1962 — 33 סניפים, לעומת תוספת של 98 סניפים ב-1961 ו-79 סניפים ב-1960. בשנת 1963 לא העניק נגיד בנק ישראל היתרים לפתיחת סניפים חדשים, פרט לסניפים באיזורי פיתוח או בכפרי המיעוטים, וכן סניפים, שהחוזים לגביהם נחתמו לפני ה-24 במאי 1961, מועד שבו נכנס לתוקפו החוק המחייב היתר מיוחד מנגיד בנק ישראל לתכלית זו.

28 הסניפים החדשים מתחלקים כדלקמן: 12 סניפים של שלושת הבנקים הגדולים, 12 סניפים של בנקים האחרים, ו-4 סניפי אגודות שיתופיות לאשראי. אחת האגודות חדלה להתקיים בשנת 1963, לאחר מיוזג עם אגודה אחרת, והמספר הכולל של האגודות ירד ל-25.

האשראי והפיקדונות של המוסדות הבנקאיים לסוגיהם והמזומנים והיתרות שלהם
בבנק ישראל, 1955 עד 1963

(אחוזים)

(סוף התקופה)

סך הכל	האגודות השיתופיות לאשראי	הבנקים האחרים	3 הבנקים הגדולים	
מזומנים ויתרות בבנק ישראל				
100	17	27	56	1955
100	13	22	65	1956
100	9	24	67	1957
100	9	25	66	1958
100	8	26	66	1959
100	8	25	67	1960
100	7	27	66	1961
100	6	28	66	1962
100	6	29	65	1963
הלוואות לציבור מהמוסדות הבנקאיים *				
100	23	23	54	1955
100	24	22	54	1956
100	17	19	64	1957
100	16	21	63	1958
100	14	20	66	1959
100	12	21	67	1960
100	11	22	67	1961
100	8	23	69	** 1962
100	7	26	67	1963
פיקדונות עובר ושב במטבע ישראלי				
100	21	25	54	1955
100	21	24	55	1956
100	15	24	61	1957
100	14	24	62	1958
100	13	23	64	1959
100	11	23	66	1960
100	11	25	64	1961
100	10	25	65	** 1962
100	10	27	63	1963
פיקדונות אחרים ***				
100	22	24	54	1955
100	22	14	64	1956
100	13	19	68	1957
100	11	21	68	1958
100	9	22	69	1959
100	9	21	70	1960
100	7	22	71	** 1961
100	5	24	71	** 1962
100	4	24	72	1963

* לרבות אשראי לתושבי חוץ.

** מספרים מתוקנים.

*** לרבות פיקדונות של תושבי חוץ (פת"ח).

בשנת 1963 חלה ירידה במשקל שלושת הבנקים הגדולים בפעילות הבנקאית. חלקם באשראי לציבור פחת מ-69 ל-67 אחוזים, ובפיקדונות עובר ושב במטבע ישראלי — מ-65 ל-63 אחוזים. גם במשקל האגודות השיתופיות לאשראי חלה ירידה, שהיא חלק מתהליך הנמשך כבר זה שנים אחדות. לעומת זאת, חלה עלייה במשקלם של הבנקים האחרים במרבית הסעיפים העיקריים במאזן המאוחד, (ראה לוח ט"ו-19). העלייה במשקלם של הבנקים הללו נמשכת בריציפות זה כמה שנים.

לוח ט"ו-20

ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים, 1962 ו-1963

העליה מ'1962 ל'1963		אחוזים		מיליוני ל"י	
אחוזים	מיליוני ל"י	1963	1962	1963	1962
הכנסות תפעוליות					
ריבית ועמלות על הלוואות					
15.5	15.8	45.9	49.6	117.8	102.0
ושטרות שנוכו					
39.5	16.2	22.3	19.9	57.2	41.0
עמלות בעד שירותים בנקאיים					
ריבית שנתקבלה מפיקדונות					
32.0	12.3	19.8	18.7	50.7	38.4
בבנק ישראל ובבנקים					
27.0	6.6	12.1	11.8	31.0	24.4
הכנסות אחרות					
24.7	50.9	100.0	100.0	256.7	205.8
סך כל ההכנסות התפעוליות					
הוצאות תפעוליות					
שכר, משכורת ותשלומים נלווים					
24.2	17.1	38.8	37.4	87.8	70.7
ריבית ששולמה על הפיקדונות					
18.7	15.1	42.3	42.6	95.7	80.6
הוצאות אחרות					
13.3	5.0	18.9	20.0	42.7	37.7
19.7	37.2	100.0	100.0	226.2	189.0
סך כל ההוצאות התפעוליות					
רווחים*					
הרווח התפעולי					
81.5	13.7	65.6	68.6	30.5	16.8
רווחי הון, נטו					
107.8	8.3	34.4	31.4	16.0	7.7
89.8	22.0	100.0	100.0	46.5	24.5
סך כל הרווחים					
הרווח התפעולי, באחוזים					
				11.9	8.2
מההכנסה התפעולית					
הרווח התפעולי, באחוזים					
				21.5	20.9
מההון העצמי**					
סך הרווחים, באחוזים					
				32.7	30.5
מההון העצמי**					

* לפני הפרשה למס הכנסה ולמס רווחי הון.
** ההון העצמי בממוצע שנתי, להוציא את הקרנות הסמויות.

7. ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים

ההתרחבות הניכרת בפעילות המוסדות הבנקאיים בשנת 1963 התבטאה בגידול רב במספר סעיפי הכנסה. סך ההכנסות התפעוליות היו גבוהות ב-1963 ב-51 מיליון ל"י מאשר ב-1962, גידול של כ-25 אחוזים. בולט בייחוד הגידול בסעיף ההכנסות מעמלות עבור שירותים בנקאיים, שעלה ב-40 אחוזים בקירוב, לעומת גידול של 29 אחוזים ב-1962. עלייה תלולה זו יש לזקוף בעיקר להתפשטות תיווך השטרות ולהגברת היקף המסחר במניות, תחומים שבהם ממלאים, למעשה, המוסדות הבנקאיים תפקיד של סוכן תמורת עמלה. ההכנסה מסעיף העמלות עבור שירותים היותה קרוב לשליש מכלל תוספת ההכנסה התפעולית ב-1963 — 16.2 מיליון ל"י. סכום זה עולה בהיקפו על תוספת ההכנסה מריבית על הלוואות בנקאיות, שהגיעה ל-15.8 מיליון ל"י.

ההכנסה מריבית על הלוואות, שהיא סעיף ההכנסה העיקרי, הסתכמה ב-1963 ב-118 מיליון ל"י — גידול של 15.5 אחוזים לעומת 1962. בשנת 1962 גדלו ההכנסות מסעיף זה ביותר מ-18 אחוזים. האטה זו בשיעור הגידול נובעת מהורדת שער הריבית ב-1963 על האשראי במסגרת קרנות היצוא ל-6 אחוזים ומהעלייה הניכרת במשקל האשראי הזול למימון היצוא בכלל האשראי. שיעור הגידול בהוצאות היה נמוך יותר משיעור הגידול בהכנסות התפעוליות והסתכם ב-1963 ב-20 אחוזים בקירוב. הגידול הרב ביותר חל בהוצאות על שכר ותשלומים נלווים, והוא הגיע ל-24 אחוזים, בדומה לשיעור הגידול ב-1962. בחלקו נובע גידול זה מעליית מספר המועסקים ביותר מ-10 אחוזים, ובחלקו — מעלייה ניכרת בשכר הממוצע, אם כי שכרם של עובדי הבנקים הוא מן הגבוהים במשק. תשלומי הריבית למפקידים עלו בשיעור נמוך במידה ניכרת מאשר ב-1962, שבה שוערכו פיקדונות מטבע החוץ לפי השער החדש, וכן חלה עלייה בשערי הריבית.

בסך הכל עלו ההוצאות ב-1963 ב-37 מיליון ל"י, לעומת עליית ההכנסות התפעוליות ב-51 מיליון ל"י. הרווחים התפעוליים עלו, איפוא, ב-14 מיליון ל"י, שהן גידול של יותר מ-81 אחוזים. הרווחים התפעוליים, לפני תשלום מס הכנסה ומס חברות, הסתכמו ב-1963 ב-30.5 מיליון ל"י. כן חל גידול רב במיוחד ברווחי ההון, שגדלו ביותר מכפליים לעומת 1962, והסתכמו ב-16 מיליון ל"י. הרווחים הכוללים, לפני תשלום מסים, הסתכמו ב-1963 ביותר מ-46 מיליון ל"י, — 33 אחוזים מההון העצמי הגלוי של המוסדות הבנקאיים. הרווח התיפעולי היווה ב-1963 למעלה מ-21 אחוזים מההון העצמי. שיעורי תשואה אלה גבוהים אך במקצת מהשיעורים ב-1962, למרות הגידול הניכר בהיקף הרווחים, שכן ב-1963 הגדילו המוסדות הבנקאיים את ההון העצמי בשיעור גבוה במיוחד — למעלה מ-75 אחוזים. בשיעור הרווח התפעולי מסך ההכנסה התפעולית חל לעומת זאת גידול ניכר, מ-8.2 אחוזים ב-1962 ל-11.9 אחוזים ב-1963.